

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет здоров'я, психології, фізичної культури і спорту
Кафедра теорії і методики фізичного виховання і спорту

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Другого магістерського рівня

**«УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПЛАНУВАННЯ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
ЮНИХ ФУТБОЛІСТІВ В ПІДГОТОВЧОМУ ПЕРІОДІ МАКРОЦИКЛУ»**

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність 017 «Фізична культура і спорт»

Освітня програма «Фізична культура і спорт»

Шифр 017

Виконав студент: ФКСм-22 Денис ТРАЧ

Керівник: канд.пед.наук, доцент Тетяна ЧОПИК

Нормоконтролер _____

До захисту допускаю:

Завідувач кафедри теорії і методики

фізичного виховання і спорту _____ Олександр СОЛТИК

Дата _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ	8
1.1. <i>Технічної підготовка юних футболістів</i>	8
1.2. <i>Тактична підготовки юних футболістів</i>	15
1.3. <i>Ознаки тактичного розуміння футболістів</i>	21
1.4. <i>Аналіз показників змагальної діяльності юних футболістів</i>	33
РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛ, МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	38
2.1. <i>Методи даного дослідження</i>	38
2.2. <i>Організація даного дослідження</i>	42
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ОТРИМАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ	44
3.1. <i>Тактичні дії юних футболістів до експерименту</i>	44
3.3. <i>Тактичні дії юних футболістів після експерименту</i>	50
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Питання вдосконалення та покращення техніко-тактичної підготовки молодих спортсменів були і залишаються предметом досліджень та трактатів багатьох учених. Одні фахівці галузі фізичного виховання і спорту [24; 44; 55;] пропонують тренерам акцентувати увагу першочергово технічним прийомам з наступним використанням їх у грі, а інші [22; 30; 33; 38] вбачають про важливість фізичного розвитку та фізичних якостей молодих спортсменів.

Українські спортсмени поки відстають від провідних закордонних футболістів за рівнем техніко-тактичної підготовки, що відзначається футбольними фахівцями [3; 33; 36;41;49], а також підтверджується аналітичними звітами провідних спортивних експертів [23;26;61]. Це вказує про порівняно невисоку ефективність вітчизняної системи підготовки юних спортсменів у футболі та необхідність підняття рівня резерву.

Тому модернізація системи підготовки юних футболістів пріоритетна спрямованість у розвитку вітчизняного футболу.

Аналіз наукової та спортивної літератури [3;5;18;21;61] та узагальнення допускають вважати, що однією з причин відставання є застосування традиційної методики навчання техніко-тактичним діям гравців у умовах, що не вимагають від юних спортсменів прийняття рішення, у недостатній представленості фізичних вправ у змісті навчально-тренувального процесу, які б моделювали умови реальної двосторонньої гри.

У той же час, спортсмени-науковці все більше [1; 6;10;34; 36; 40; 51; 52; 61;] у своїх роботах пропонують втілювати техніко-тактичну підготовку юних футболістів з використанням ігрових вправ, які моделюють їх змагальну діяльність. Запропонована концепція спортсменів-науковців, тобто, навчання через гру, в свою чергу, відкликається світовим трендам розвитку нинішнього футболу, ефективність запропонованої концепції, інтуїтивно визнається багатьма науковцями та доказово підтверджується результатами практичної діяльності тренерів, які працюють з юними спортсменами.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні методики вдосконалення тактичних дій юних футболістів 13-14 років в атаці на основі структуризації динамічних ситуацій гри.

Об'єкт дослідження – техніко-тактична підготовка юних футболістів 13-14 років.

Предмет дослідження – групові тактичні дій футболістів 13-14 років у атаці з урахуванням структуризації динамічних ситуацій гри.

Досягнення поставленої мети дослідження здійснювалося у вигляді послідовного вирішення поставлених завдань:

1. Проаналізувати наукову та світовий досвід, для визначення теоретичних засад організації підвищення ефективності вдосконалення групових техніко-тактичних дій юних футболістів.

2. На основі аналізу літератури та світового досвіду розробити методику діагностики показників техніко-тактичних дій футболістів в атаці.

3. Експериментально перевірити роботу та результативність даної методики, щодо вдосконалення групових техніко-тактичних дій юних футболістів.

Вирішення поставлених завдань нашого дослідження, передбачає звернення до комплексу наукових методів, що включає: теоретичний аналіз, синтез, аналіз та узагальнення науково-методичної та спортивної літератури, педагогічне спостереження, тестування, контроль та оцінка показників змагальної діяльності, педагогічний експеримент, методи математичної статистики.

Теоретична значимість дослідження полягає в наступному:

– отримано нові дані, що доповнюють та поглиблюють теорію та методику сучасного футболу;

– науково обґрунтовано структуру та зміст запропонованої методики вдосконалення групових техніко-тактичних дій юних футболістів в атаці на основі структуризації динамічних ситуацій гри.

Практична значимість дослідження полягає в тому, що застосування у навчально-тренувальному процесі юних спортсменів розробленої методики

дозволить значно підвищити рівень техніко-тактичної майстерності юних футболістів, а відповідно, результативність змагальної діяльності.

Структура й обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел(65). Загальний обсяг дкваліфікаційної роботи складає 65 сторінок, вона містить 7 таблиць.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ

1.1. Технічної підготовка юних футболістів

Сучасний футбол характеризується немалою кількістю різноманітних своєрідних технічних прийомів та високим ступенем їх варіативності [16, 29]. Формування технічної майстерності юних спортсменів – одне з основних завдань підготовки футболістів-початківців. Проте, фахівці футболу протягом значного часу пишуть про перевагу іноземних гравців над українськими у техніці володіння м'ячом [4;7; 9;37; 63]. На початку, дана проблема торкалася тільки професійних команд, але зараз ця проблема торкається й молодіжних команд.

Перегляд та аналіз міжнародних змагань допомагає вдосконалити методику побудови спортивного тренування з футболу, у свою чергу, впровадження передових технологій у побудову тренувального процесу, техніко-тактичних методів тренування юних спортсменів [57;58; 60].

У зв'язку з цим, науковці у системі технічної підготовки юних футболістів виділяють наступні основні організаційно-методичні напрями:

- методика навчання юних футболістів окремим технічним прийомом гри;
- методика навчання юних футболістів технічної підготовки загалом із зазначенням кінцевої мети, постановкою особистих завдань, відповідно до амплуа та визначенням послідовності вирішення конкретних завдань на кожному етапі спортивної підготовки футболістів.

Щодо методики навчання юних футболістів окремим технічним прийомом гри, слід сказати, що навчання окремим елементам у футболі вирішується на основі загальних принципів та закономірностей навчання рухових дій спортсменів.

Дія це поєднання орієнтовних, виконавчих, контроль-коригувальних елементів. Тобто, перший елемент це програма дії, на базі якої здійснюється другий елемент, що супроводжує порівняння отриманих результатів події із поставленим завданням програми та контроль – оцінкою просування до мети. У разі потреби узгодженості орієнтовної та виконавчої частин дії, останній елемент, відповідним чином, коригується[17;22; 35;60].

Як правило, у науковій та спортивній літературі з футболу зазначають три етапи навчання окремого технічного елемента: формування (початкове навчання); розвиток (розучування); закріплення елемента та його вдосконалення [8; 12; 33; 38;65].

Вищезазначений перший етапи навчання технічним прийомам розкриваються з боку мети та розв'язуваних поставлених завдань із запропонованими їм засобами та методами побудови навчально-тренувального процесу [3; 5; 22; 23;39; 50].

Що стосується другого етапу розвитку технічної підготовки, то під розвитком технічної підготовки науковці зазначають систематично побудований тренувальний процес з урахуванням поставлених відповідних завдань навчання юних спортсменів техніки футболу, що має на меті, досягнення певної ефективності застосування юними гравцями технічних прийомів в умовах двосторонньої гри [5; 17;33; 37;39; 45].

Поставлені завдання щодо формування технічної підготовки та послідовність реалізації поставлених завдань у футболі має два вектори: поступової адаптації юними спортсменами технічних прийомів, які вони розучують, до умов змагальної діяльності; другий вектор, це упорядкованість вивчення технічних прийомів юними футболістами та його способів [6; 7; 8;20;42].

Технічна підготовка юних спортсменів як педагогічний процес, має на меті досконале оволодіння технічними елементами, що ставить і вирішує, на думку спортивних фахівців-науковців [8; 16;42] наступні завдання:

- досконале вивчення різноманітності технічних елементів футболу;
- досягнення гравцями різностороннього володіння технікою гри та раціональної варіативності технічних елементів;
- вдосконалення застосування технічних елементів, що розучуються, до умов двосторонньої гри та змагальної діяльності.

Науковці вважають, що систематизування технічних елементів, що вивчаються, і встановлення відповідної послідовності багато в чому визначають успішність рішення поставлених завдань перед тренерським складом та

досягнення визначеної мети технічної підготовки футболістів[39;40;43;45]. Підходи та погляди тренерів до визначення цієї послідовності значно відрізняються.

Деякі науковці пропонують робити акцент на один із загально дидактичних принципів – принцип - доступності, застосовуючи підходи «від простого до складного», або, як ще кажуть «від легкого до складного» [6;5; 9;10]. Існує думка, що даний підхід не зовсім підходить до навчання спортсменів техніки футболу [16;38; 41;47]. Тому, що доказано науковцями, розбіжність між тренувальною та змагальною діяльністю призводить до недостатньо високого технічної та тактичної рівнів підготовленості футболістів [37;38;43].

Більшість науковців, та тренерів пропонують дотримуватися наступного виду побудови навчально-тренувальної технічної підготовки відповідно до вікових інтервалів [45;48;50;52]:

- 7-9 років – «тримання та ведення м'яча, обведення, жонгливання;
- 9-10 років – жонгливання, ведення м'яча, обведення, передачі короткі та середні, гра головою;
- 10-11 років – тримання м'яча, передачі короткі та середні, ведення м'яча та обведення, удари ногою по воротах, гра головою;
- 11-12 років – тримання м'яча, простріли, ведення м'яча та обведення навісні передачі, довгі передачі, удари по воротах головою;
- 12-13 років – довгі передачі, простріли, відбір, тримання та ведення м'яча, обведення, удари по воротах головою та ногою;
- 13-14 років – перехоплення, короткі, довгі, середні, передачі, ведення м'яча, обведення, передачі «на хід»;
- 15-16 років – середні, довгі, короткі передачі, ведення м'яча, тримання м'яча, обведення, простріли, удари по воротах ногою та головою, гра головою» [45;48;50;52].

Як бачимо, спостерігається відсутність єдності серед фахівців у галузі спорту у визначенні послідовності навчання оволодіння прийомами гри футболістів.

Проаналізувавши визначення науковців, можна виділити два підходи до організації процесу навчання формування техніки юних футболістів. «Перший – основний, традиційний підхід, який вбачає в собі підвищений обсяг виконання юними гравцями технічних прийомів, як у простих, тобто, тренувальних умовах, особливо на навчальному етапі навчання. Другий підхід, зазвичай, науковці називають ігровим або ситуаційним, оскільки вивчення технічних прийомів футболу освоюються вихованцями, або тих, хто займається з перших днів тренування переважно в ігрових умовах, тобто, грі наближеної до змагальної ситуації» [2; 7; 9; 40;52; 54; 65;].

Також, слід відмітити, що раніше думка фахівців галузі фізичного виховання і спорту, щодо необхідності використання двосторонньої гри лише на етапі вдосконалення та закріплення технічних прийомів футболістів була переглянута. Зараз науковці вважають, що вдале освоєння технічного прийому у футболістів може відбуватися як можна раніше, у правильно підібраній рухливій грі або в ігровій ситуації наближеної до змагальної[5; 9; 23;51]. Зіркові тренери світового масштабу використовують для розвитку технічної майстерності футболістів, ігрові вправи, групові та командні тактичні дії, в яких тренер зобов'язаний забезпечити ігрову ситуацію наближену до реальних умов, щоб від цього було більше користі [7;10; 11; 16]. Зокрема, в зіркових клубах при підготовці юних спортсменів більше використовуються ігри та ситуаційні ігрові завдання, навіть зовсім у юних футболістів ще до становлення техніки, яка, з часом покращиться за умов дотримання вимог реальної гри.

Ситуаційні ігрові завдання в футболі можуть бути дуже корисними для тренування гравців, розвитку їхніх навичок та підвищення командного спрямування. Ось кілька ідей, як їх можна використовувати:

Ситуаційні вправи для підвищення технічних навичок:

- Контроль м'яча під тиском: Розділіть гравців на пари і дайте їм виконати певну кількість передач м'яча, уникаючи при цьому тиску від опонента.
- Удари з невеликого простору: Розташуйте ворота або мішень на невеликій відстані від гравців і практикуйте точність ударів.

Розвиток гри в атаці і обороні:

- Напад на противника: Створіть ситуацію, де нападаюча команда має вести гру проти оборонної команди на обмеженому просторі. Це допомагає розвивати стратегічні навички та вміння швидко приймати рішення.

Задачі на контрпресінг:

- Розмістіть гравців у ситуацію, де вони повинні втрутитися та відновити контроль над м'ячем якнайшвидше після його втрати.

Робота над комунікацією:

- Спілкування на полі: Завдання, в яких команда повинна ефективно спілкуватися, наприклад, давати інструкції чи попередження партнерів про рухи опонентів.

Гри на визначення ролей:

- Розіграйте ситуації, в яких гравці мають швидко визначати свої ролі в атаці чи обороні.

Стратегічні сценарії:

- Ситуації з числовою перевагою: Робіть вправи, де команда може знаходитися в числовій перевазі або невігоді, щоб розвивати навички гри в різних сценаріях.

Специфічні гри з певними правилами:

- Визначте специфічні сценарії гри зі зміненими правилами, щоб розвивати креативність та стратегічне мислення гравців.

Важливо адаптувати ці завдання до рівня гравців, їхніх потреб та цілей тренувань. Ситуаційні ігри допомагають гравцям розвивати не лише технічні навички, але й стратегічне мислення та спроможність пристосовуватися до різних ситуацій на полі.

Тому, «формування технічної майстерності спортсменів – одна з найважливіших, або головних, ґрунтовних складових у системі підготовки спортсменів, особливо, коли мова йде про ігрові види спорту, де результат гри залежить від швидкості, точності, надійності, правильності виконання технічних прийомів як у двосторонній грі так і на змаганнях»[16; 17;44;60].

Техніка гравців у футболі є важливим елементом їхньої гри і може включати в себе різні аспекти. Ось деякі ключові елементи техніки футболістів:

Пасування і передачі:

- Короткі паси: можливість точно і швидко передавати м'яч короткими дистанціями для збереження контролю над грою.
- Довгі передачі: Здатність відправити м'яч на великі відстані точно та ефективно, особливо в атакуючих ситуаціях.
- Контроль м'яча:
- Прийом м'яча: Здатність ефективно приймати м'яч, навіть при великому тиску від супротивника.
- Дриблінг: Здатність рухатися з м'ячем, обходячи опонентів і зберігаючи контроль.

Удари:

- Удар ногою: Точність та сила ударів ногою, які використовуються для забивання голів або стрільби на ворота.
- Удари головою: Здатність наносити точні та сильні удари головою, особливо при стандартних ситуаціях.

Фізична підготовка:

- Швидкість і витривалість: Здатність рухатися швидко та витримувати тривалі фізичні навантаження протягом гри.
- Спритність: Здатність ефективно рухатися, змінюючи напрямок та швидкість.

Взаємодія в команді:

- Спілкування: Здатність ефективно спілкуватися з партнерами на полі, надавати інструкції та реагувати на комунікацію з іншими гравцями.
- Розуміння ролей: Розуміння власної ролі в команді та здатність взаємодіяти з іншими гравцями для досягнення спільних цілей.

Тактичні навички:

- Позиціонування: Розуміння власної позиції на полі та вміння займати оптимальне місце для отримання або передачі м'яча.
- Читання гри: Здатність аналізувати гру, прогнозувати рухи опонентів та приймати стратегічні рішення.

Техніка футболістів визначається комплексом цих навичок, і вона розвивається через систематичні тренування, вправи та практику на полі. Кращі

футболісти часто працюють над удосконаленням всіх аспектів своєї техніки, щоб бути ефективними в різних ігрових ситуаціях.

«Тому техніка вважається фундаментом для подальшого формування тактичної та інтегральної підготовки юних спортсменів, і є надзвичайно важливою для освоєння командних взаємодій» [25;35;45;61].

Також і навчання тактичним прийомам вирішення поставлених завдань у грі подається у вигляді виконання футболістами технічних прийомів, що також розучуються, в ситуаціях наближених до ігрових є не менш значущим напрямом спортивної підготовки юних гравців [64;65]. Тому, на нашу думку, при підборі вправ та виборі підходу при побудові тренувального процесу до навчання техніки гри, найефективнішим, найрезультативнішим є гармонійне поєднання традиційного підходу та ігрового.

1.2. Тактична підготовки футболістів.

У сучасному футболі крім яскраво вираженої тенденції розвитку швидкісної гри спортсменів спостерігається більш досконаліша тактика дій на майданчику, грамотна організація роботи окремих гравців та всієї команди в цілому як в атаці, так і в обороні.

Так, сучасний футбол дійсно відзначається не лише підвищеною швидкістю гри, але й розвитком досконалої тактики. Декілька ключових тенденцій в цьому контексті включають:

Високий тиск та контрпресінг: Багато команд намагаються здобувати перевагу, використовуючи високий тиск на суперників навіть в їхній половині поля. Після втрати м'яча команди швидко вступають в контрпресінг, намагаючись відновити його контроль.

Плавні переходи в атаці: Багато команд ставлять за мету швидке перехід в атаці після вилучення м'яча. Замість довгих передач, команди намагаються швидше переміщати м'яч уперед, використовуючи швидкість та розуміння позицій партнерів.

Гнучкі формації та ролі гравців: Тренери стають все кращими в адаптації формацій та ролей гравців залежно від конкретної гри та суперника. Гнучкість в

тактиці дозволяє командам більш ефективно пристосовуватися до ситуацій на полі.

Використання технологій та аналітики: Сучасні тренери активно використовують технології та аналітику для аналізу гри. Вони вивчають дані про рухи гравців, м'яч, ефективність передач та інші параметри, щоб розробляти ефективні тактичні стратегії.

Важливість фізичної підготовки: Загальна фізична підготовка гравців стала ще важливішою для успішної гри на високому темпі. Гравці повинні мати не тільки технічні навички, але й високий рівень витривалості, швидкості та спритності.

Ротація та взаємодія гравців: Гнучкість у взаємодії гравців та їхній здатності до ротації важливі для створення прогалин та використання шансів. Тактична координація стала ключовою в управлінні грою.

Ці тенденції свідчать про те, що сучасний футбол перейшов далеко за межі фізичної сили та індивідуальних навичок. Успішна гра тепер вимагає від гравців і тренерів глибокого розуміння тактичних аспектів гри, стратегічного мислення та високого рівня взаємодії в команді. Що, в свою чергу, відзначається ростом значення таких аспектів:

- Інтелектуальна гра: гравці повинні бути здатні не тільки виконувати фізичні дії, але й розуміти гру в її тактичних аспектах. Це включає в себе вміння правильно розміщатися на полі, читати гру та вчасно реагувати на зміни.
- Колективна взаємодія: успішна команда - це не просто група індивідуально талановитих гравців, але команда, яка може взаємодіяти як єдина одиниця. Важливо розуміти рухи партнерів, використовувати паси та підтримувати один одного.
- Тактична гнучкість: тренери повинні бути здатні пристосовувати свої тактики до конкретних умов гри. Це може включати в себе зміни формацій, стратегій та стилів гри в залежності від суперника, умов метеорології та інших факторів.

- Аналітика: використання аналітики стає все важливішим для розуміння як ефективно впливати на гру. Технології дозволяють тренерам та гравцям отримувати детальні дані про гру для покращення своїх стратегій та прийняття виважених рішень на полі.

Ці елементи взаємодіють і формують новий рівень гри в сучасному футболі, де техніка, фізична підготовка та інтелектуальні навички об'єднуються для досягнення успіху. Успішні команди та гравці стають справжніми стратегами на полі, що вимагає від них поєднання всіх аспектів гри для досягнення перемоги.

У той час, як мета спортивної команди, що обороняється, це перекрити вільний простір команди суперника, важливе значення набуває здатність юних футболістів швидко та правильно оцінювати ситуацію в специфічних умовах просторово-часових обмежень, тобто оцінювати розташування всіх спортсменів на майданчику, відносно знаходження м'яча та подальшою траєкторію його руху, також потрібно передбачати дії гравців суперників та своєї команди також.

Здатність юних футболістів швидко та правильно оцінювати ситуації в специфічних умовах просторово-часових обмежень є важливим аспектом їхнього розвитку та успішної гри. Ця навичка включає в себе кілька ключових аспектів:

1. Сприйняття простору: гравці повинні розуміти, як швидко рухається м'яч, де знаходяться їхні партнери та опоненти, і як швидко можуть вони реагувати на ситуації.

2. Аналіз обставин: гравці повинні швидко оцінювати ситуації, враховуючи різні фактори, такі як положення гравців, тиск суперників, стан гри, час на годиннику, а також власні можливості та обмеження.

3. Швидкість реакції: грати в футбол вимагає швидкого прийняття рішень. Гравці повинні бути здатні швидко реагувати на зміни в грі, визначати оптимальні дії та виконувати їх без зволікань.

4. Прийняття правильних рішень: важливо, щоб гравці здатні були приймати ефективні рішення в непередбачуваних ситуаціях. Це може включати

в себе вибір оптимального варіанту дії, який враховує як стратегічні, так і технічні аспекти гри.

Сучасні тренери, використовують різноманітні тренувальні методи та вправи для розвитку цих навичок у юних футболістів, таких, як мікро-матчі (короткі інтенсивні гри на обмеженому просторі, що дозволяють гравцям швидко реагувати на ситуації та взаємодіяти в умовах обмеженого простору). Також використовують вправи на адаптацію, за допомоги зміни правил гри або використовують обмеження (наприклад, грати тільки однією ногою), щоб стимулювати швидке вирішення проблем та адаптацію гравців.

Для розвитку швидкості реакції використовують вправи, спрямовані на розвиток швидкості реакції та вирішення проблем. Симуляція гри в умовах тиску, також є розвитком тактичних дій футболістів, це ситуації, коли гравці повинні приймати рішення під тиском від суперників або обмеженими часовими рамками.

Дуже поширеним серед передових тренерів для розвитку тактичних дій використання інформаційних технологій, таких як відео аналіз та інші технології для ретельного розбору гри, щоб гравці могли вивчити свої рішення, рішення суперників та покращити їх.

Ці підходи допомагають формувати в юних гравців не лише технічні, але й тактичні навички, які є ключовими для успішної гри в сучасному футболі. Здійснивши найбільш правильний, на думку гравців вибір в даному ігровому епізоді, юний футболіст повинен реалізувати його максимально ефективно.

Виходячи з цього, низка спортивних науковців об'єднанні в погляді, що ці компоненти спортивної підготовленості юних вихованців мають бути на максимально високому рівні з визначальною роллю тактики [29; 40; 49;50; 53; 61].

На підставі аналізу літературних джерел з питань тактичної підготовки професіоналів та юнаків у футболі [20; 33; 40; 53;56] було виділено основні положення щодо організаційно-методичних аспектів тактичної підготовки.

Організаційно-методичні аспекти тактичної підготовки у футболі є важливими для створення ефективного та продуктивного навчального процесу.

Основні положення, які слід враховувати тренерам при побудові навчально-тренувального процесу:

- Аналіз гри.

Стратегічний аналіз (ретельний аналіз гри суперників, їхніх сильних та слабких сторін, стратегій та тактичних рішень). Аналіз власної команди, тобто оцінка здібностей власної команди, визначення основних стилів гри та ідентифікація областей для покращення.

- Визначення завдань:

Формулювання цілей: Встановлення конкретних цілей для команди та окремих гравців на тренуваннях та матчах. Індивідуальні завдання (специфічні завдання для кожного гравця відповідно до їхніх ролей та функцій на полі).

- Вибір системи гри:

Склад команди (визначення оптимальної формації в залежності від стилів гри, складу гравців та завдань на конкретний матч). Адаптація до обставин (можливість змінювати формацію в процесі гри в залежності від обставин та стратегічних потреб).

- Тренування:

Різноманітні вправи (використання різноманітних вправ для розвитку різних аспектів тактичної гри, таких як взаємодія в атаці та обороні, контрпресінг, робота в різних зонах поля тощо). Симуляція гри (включення ситуаційних вправ та мікро-матчів для розвитку тактичних навичок гравців).

- Взаємодія в команді:

Спілкування (налагодження ефективного зв'язку в команді для передачі інформації, виконання інструкцій та корекції стратегії під час гри). Рольова гра (залучення гравців до рольових вправ, щоб вони могли краще розуміти взаємозв'язки та відповідальність в команді).

- Ефективне використання пауз та перерв:

Стратегічні поради, тобто забезпечення тренерської команди можливістю обговорювати стратегічні аспекти гри та робити корекції під час перерв та пауз.

- Емоційний контроль:

Робота з психологом, у сучасних провідних командах є можливість співпраці з психологом для підтримки емоційного здоров'я гравців та управління стресом.

- Адаптація до індивідуальних особливостей:

Індивідуальний підхід, (врахування індивідуальних навичок, властивостей гравців та їхніх особливостей при розробці тактичних стратегій).

- Вивчення суперників:

Спостереження, аналіз гри суперників у матчах та вивчення їхніх тактичних виборів.

Ці організаційно-методичні аспекти взаємодіють і допомагають створити ефективну систему тактичної підготовки для команди, що має важливе значення для досягнення успіху в сучасному футболі.

Науковцями сформульовано завдання щодо тактичної підготовки у футболі: а) освоєння теоретико-методологічних положень; б) оволодіння базовими прийомами тактичних дій; с) удосконалення мислення гравців; д) засвоєння спеціальних знань; е) реалізація на практиці тактичної підготовленості [50, 90, 91].

Тактична підготовка вихованців включає в себе теоретичну – «засвоєння спеціальних знань вихованців з тактики гри» та включає практичну підготовку – «оволодіння вміннями вихованців виконувати тактичні дії як групових та командних, так і індивідуальні дії» [34, 41;47]. Так як, теоретичні знання дозволяють юному футболісту розуміти побудову гри, вдало оцінювати загальну ситуацію на полі у різних періодах гри, вміло підбирати місце знаходження на майданчику[10;11; 31, 32]. Набуті теоретичні знання постійно треба додавати та практикувати у процесі тренування.

Науковці пропонують використовувати наступні методи для поповнення теоретичних знань: пояснення, бесіда, оповідання; використовувати при цьому відеоматеріали та макети футбольного поля; проводити аналіз спортсменами власних дій [64;64;65].

1.3. Ознаки тактичного розуміння футболістів

Сучасний професійний футбол зазнає стрімких та потужних трансформацій, що призводить до ускладнення вимог до гравців, тренерів, інфраструктури та управління. Декілька ключових аспектів цієї трансформації включають: 1) Фізична підготовка та спеціалізація, гравці повинні бути фізично сильними, швидкими та витривалими. Збільшується значення спеціалізованих програм фізичної підготовки, які враховують потреби кожної позиції. 2) Технічна майстерність та креативність, гравці повинні володіти високим рівнем технічної майстерності та бути креативними на полі. Вимагається вдосконалення роботи з м'ячем та різноманітність технічних навичок. 3) Тактична гнучкість, команди повинні бути гнучкими в тактичних підходах. Зміна формацій та стратегій може відбуватися протягом гри в залежності від ситуації та суперника. 4) Аналітика та технології, зростає важливість використання аналітики та передових технологій для аналізу гри, фізичної підготовки гравців та стратегій суперників. 5) Міжнародний ринок гравців, збільшується міжнародний обмін гравцями. Команди шукають талановитих гравців з різних частин світу, щоб зміцнити свій склад та надати йому міжнародний вимір. 6) Медіа та маркетинг, збільшується увага до медіа та маркетингу в спорті. Гравці та команди використовують соціальні мережі та інші канали для побудови особистого бренду та комерційної привабливості. 7) Ментальна міць, зростає увага до ментальної підготовки гравців. Спеціалісти з психології спорту працюють над підвищенням рівня концентрації, стрес стійкості та ментальної міцності гравців. 8) Фінансова стійкість та професіоналізм, збільшується фінансова стійкість клубів та ліг, що забезпечує більше можливостей для професійного розвитку гравців та тренерів.

Усі ці аспекти вказують на те, що сучасний професійний футбол вимагає від учасників великої готовності адаптуватися до різноманітних викликів та розвивати широкий спектр навичок, які включають технічні, тактичні, фізичні та ментальні аспекти гри [11; 12;15; 64].

Європейські фахівці наголошують на те, що тактичні дії футболістів на полі потребує великої зосередженості, правильної швидкісної реакції, вміння

взяти на себе відповідальність в ситуації [14, 54, 63]. Д. Вайтерс, професійний американський баскетболіст стверджує, щодо розвитку спосібності приймати правильні рішення в умовах двосторонньої гри приділяється 80% тренувального часу. А англійський тренер резерву, також каже, що потрібно приділяти 85% тренувального часу.

Позитивним результатом мислення спортсмена, стають його правильні тактичні дії. «Тактичне мислення визначають, як психічний процес, спрямований на вирішення конкретних завдань у умовах спортивної діяльності, що безперервно змінюються» [53, 59].

Мислення спортсмена важливий аспект його успіху в будь-якому виді спорту. Особливості мислення можуть відігравати роль у вирішенні проблем, взятті на себе стресів, концентрації та прийнятті рішень на полі чи арені.

Проаналізувавши наукову літературу, ми виокремили деякі ключові аспекти мислення спортсмена:

- Психологічна міць. Спортсмени повинні бути ментально міцними, здатними переживати тиск та стрес, які виникають під час змагань. Це може включати в себе здатність відновлюватися після невдач, зберігати позитивний настрій та залишатися сфокусованими на меті.
- Концентрація та увага. Здатність спортсмена утримувати високий рівень концентрації та уваги протягом тривалого періоду часу є важливою для ефективності на полі. Спортсмени вчаться розкривати важливі деталі та ігнорувати зайві впливи.
- Планування та стратегія. Спортсмени використовують стратегічне мислення для розробки плану дій. Це включає в себе аналіз сильних та слабких сторін команди чи суперника, а також вибір оптимального варіанту дії в різних ситуаціях.
- Самостійне мотивування. Здатність мотивувати себе у важкі моменти, коли результати не йдуть так, як очікувалося, дуже важлива. Самомотивація допомагає спортсменові тримати високий рівень ентузіазму та віру в свої здібності.

- Емоційний контроль. Спортсмени навчаються керувати своїми емоціями для того, щоб не дати їм завадити роботі. Це важливо як під час перемоги, так і у ситуаціях невдач.
- Тренування рішень. Спортсмени тренуються приймати швидкі та обдумані рішення на полі або в інших умовах змагань. Це може включати в себе ситуаційні вправи, тренування на рішучість та вивчення з досвіду.
- Рефлексія та самовдосконалення. Спортсмени вчаться аналізувати свої виступи, виявляти слабкі та сильні сторони, і вдосконалювати свої навички.
- Тіло-розум. Розуміння взаємозв'язку між фізичним та ментальним станом. Фізичне здоров'я і ментальна свіжість взаємопов'язані і можуть впливати одне на одне.

Мислення спортсмена є комплексним поняттям, що охоплює кілька аспектів, які допомагають спортсменам пристосовуватися до різних ситуацій та досягати високих результатів.

«Тактичне та оперативне мислення – це два різних, але взаємопов'язаних види когнітивних процесів, які використовуються в різних сферах життя, включаючи спорт, бізнес, військову справу та інші області. Ми визначили їхні основні визначення та відмінності:

Тактичне мислення – вказує на здатність розробляти та виконувати плани дій для досягнення конкретних цілей. Орієнтоване на досягнення конкретної мети чи результату. Часто пов'язане з довгостроковими стратегіями та планами. Розглядає велику картину, тобто, включає у себе аналіз широкого контексту та врахування взаємозв'язків між різними елементами»[33].

Наприклад, тактичне мислення в футболі може включати в себе вибір стратегії команди на весь матч, визначення тактичних планів для різних етапів гри та адаптацію до стратегічних рішень суперників.

Оперативне мислення – вказує на здатність швидко реагувати на конкретні ситуації та вживати необхідні заходи для досягнення мети. Спрямоване на дії, зосереджене на реалізації конкретних дій та вирішенні поточних завдань.

Включає у себе оптимізацію та ефективне використання доступних ресурсів. Зазвичай відбувається в реальному часі та відповідає на зміни обставин.

Наприклад, оперативне мислення в футболі може включати в себе швидке прийняття рішень під час руху м'яча, адаптацію до різних типів ударів суперника та вибір оптимальних стратегій в реальному часі.

Щодо відмінностей цих мислень, так тактичне мислення зазвичай орієнтоване на довгострокові плани, тоді як оперативне мислення фокусується на короткострокових діях та реакціях. Тактичне мислення більше абстрактне та орієнтоване на загальні цілі, тоді як оперативне мислення конкретне та фокусується на конкретних завданнях.

Тактичне мислення враховує ширший контекст та стратегічний план, тоді як оперативне мислення спрямоване на вирішення конкретних проблем у межах цього плану.

У успішних діях спортсмена важливою є гармонійна взаємодія тактичного та оперативного мислення, щоб ефективно адаптуватися до різноманітних умов та досягати бажаних результатів.

Тактичне мислення спортсмена пов'язані з підготовкою до майбутньої діяльності, плануванням; оперативне – відповідає за безпосередню, тобто «тут» і «зараз», реалізацію планів та внесення, якщо це потребує корективів [47, 101].

У їх взаємовідношенні більш наочним прикладом єднання тактичного та оперативного мислення постають ігрові види спорту, зокрема футбол, де тренер перед грою дає «установку», назначається склад команди, тобто розробляється тактичний план, а кожному футболісту ставиться індивідуальне завдання в атаці та обороні, з м'ячом або без м'яча [5;7;8;18;48].

Так, тактичне мислення часто ототожнюється з ігровим, особливо в контексті спорту. Тактика в спорті включає в себе визначення планів та стратегій гри для досягнення конкретних цілей на полі. Ігрове мислення в цьому випадку означає здатність розуміти гру, аналізувати ситуації та приймати стратегічні рішення в реальному часі.

Науковці тактичне мислення нерідко ототожнюють з ігровим мисленням [4;26;36].

Посилаючись на низку робіт, присвячених, власне, процесу мислення в ігровій діяльності [1;4;25;26;41], можна виділити характерні риси ігрового мислення футболістів:

1) Основні аспекти тактичного ігрового мислення в спорті включають в себе – читання гри. Спроможність сприймати та аналізувати ситуації на полі, включаючи розташування гравців, рух м'яча та реакцію суперників.

2) Стратегічне планування. Розробка стратегії та тактичних планів для досягнення конкретних цілей, таких як забивання голу, захист власних воріт чи контроль над м'ячом.

3) Вибір оптимального варіанту. Здатність приймати швидкі та обдумані рішення в реальному часі, враховуючи різні фактори, такі як положення гравців, стан гри, стратегія суперників та інші обставини.

4) Взаємодія в команді. Розуміння ролі в команді та взаємодія з партнерами для досягнення спільних цілей.

5) Адаптація до обставин. Зміна стратегій та тактик в залежності від обставин гри, змін в рахунку, стану гравців чи інших факторів.

6) Вивчення суперників. Аналіз гри та стратегій суперників для визначення слабких сторін та використання можливостей.

У спорті тактичне мислення важливо для досягнення успіху. Гравці з високим рівнем тактичного ігрового мислення здатні краще реагувати на ситуації на полі та використовувати свої знання гри для прийняття ефективних рішень.

Необхідною умовою для вище перерахованих операцій є спостережливість.

Спостережливість - це здатність уважно та уважно сприймати та реєструвати деталі, які відбуваються навколо. Це ключовий аспект в різних сферах життя, включаючи навчання, роботу, творчість та спорт. В контексті спорту та ігор спостережливість важлива як для гравців, так і для тренерів. Завдяки спостережливості футболіст помічає навіть незначні зміни у становищі та рухах супротивника.

Спостереження гравців та тренерів за суперниками. Гравці та тренери повинні бути здатні спостерігати за гравцями суперників, розуміти їхні плюси та мінуси, аналізувати їхні тактичні рішення та визначати слабкі місця для використання.

Спостереження гравців та тренерів за власною командою. Тренери повинні бути уважними до гри своєї власної команди, виявляти сильні та слабкі сторони гравців, а також аналізувати колективну взаємодію.

Спостереження гравців та тренерів за стратегією гри. Гравці та тренери повинні бачити, як змінюється стратегія гри під час матчу, сприймати ситуації та адаптуватися до нових обставин.

Спостереження за динамікою гри. Спостереження за тим, як змінюється хід гри, виявлення моментів, коли можна використати перевагу чи змінити хід подій.

Визначення слабого місця суперника. Гравці в спортивних іграх часто шукають та використовують слабкі місця суперників. Це вимагає уважного спостереження та аналізу дій противника.

Реагування на зміни. Спостережливість гравців та тренерів також означає вміння швидко реагувати на зміни в грі або ситуації, використовуючи накопичені знання та досвід.

Психологічне спостереження гравців та тренерів. Спостережливість також може включати в себе розуміння емоційного стану гравців, їхньої мотивації та реакцій на стресові ситуації, також зорова пам'ять та уява, які обов'язково повинні розвиватися у навчально-тренувальному процесі для розвитку тактичного мислення футболістів.

Спостережливість важлива для розвитку та вдосконалення стратегій гри, розуміння ситуацій та прийняття ефективних рішень на полі. Вона також сприяє взаємодії в команді та забезпечує успішніше досягнення спортивних цілей[8;6;47].

Педагогічне спостереження, дало змогу, сказати, що як правило, у навчально-тренувальному процесі з юними футболістами, власне розвитку уяви та зорової пам'яті приділяється дуже мало уваги, або не приділяється взагалі.

Розвиток зорової пам'яті у футболістів може значно покращити їхню здатність сприймати, аналізувати та використовувати інформацію, специфічну для гри. Зорова пам'ять важлива для визначення положення гравців, руху м'яча та стратегічних елементів гри. Проаналізувавши наукову та спортивну літературу ми занотувало декілька завдань, які можна використовувати для розвитку зорової пам'яті у футболістів.

- Спостереження за рухом м'яча. Юні футболісти повинні фокусувати увагу на русі м'яча під час гри. Можна використовувати наступні вправи, де м'яч рухається швидко або змінює напрямок, і футболісти повинні відстежувати його рух.
- Запам'ятовування розташування гравців. Спостереження за тим, де знаходяться інші гравці на полі. Можна проводити тренувальні сесії, під час яких футболісти повинні запам'ятовувати розташування партнерів та суперників.
- Виявлення змін в грі. Вправи, під час яких змінюється обстановка на полі, і гравці повинні швидко реагувати на ці зміни. Наприклад, зміна позицій гравців або напрямку руху м'яча.
- Тестування периферійного зору. Вправи для розвитку периферійного зору, які дозволяють гравцям відзначати рухи та об'єкти, що знаходяться поза їхнім прямим полем зору.
- Визначення важливих деталей. Завдання, під час якого гравці мають виділяти важливі деталі на полі, такі як вільні площі, гравці суперників, можливості для передачі м'яча та інші аспекти гри.
- Тестування зорової уваги, вправи які спрямовані на тривале утримання уваги на ключових об'єктах, таких як м'яч, навіть при впливі різних відволікаючих факторів.
- Спостереження за рухом тренера або суперників, юні футболісти можуть тренувати свою зорову пам'ять, спостерігаючи за рухом тренера або гравців і визначаючи їхні дії.

Ці завдання можна вбудовувати в навчально-тренувальний процес та використовувати для покращення спостережливості та реакції гравців на полі.

Такий розвиток зорової пам'яті може позитивно вплинути на їхню гру та відповідати на вимоги стратегічного та тактичного сприйняття гри. Особливо із запам'ятовування різних ігрових епізодів у змаганнях або двосторонніх ігор з подальшим їх розбором, а для більшої ефективності розвитку уяви юних спортсменам необхідно представляти змагальну діяльність, деталізуючи її [26; 29;11].

У свою чергу, слабка технічна підготовка у юних спортсменів, в свою чергу обмежує розвиток тактики гри. З кожним роком швидкість гри у футболі зростає, що висуває високі вимоги до швидкості розумових процесів юних футболістів у навчально-тренувальній та змагальній діяльності. Рівень майстерності футболіста та й спортсменів, загалом, напряду залежить від їх вміння з максимальною швидкістю знаходити та приймати оптимально правильні рішення у різних подіях гри та вірно здійснювати технічні ігрові прийоми в умовах опору супротивника [26;37;44].

В даному випадку, дуже вирішальною є не тільки правильна оцінка ігрової ситуації, але й швидка реакція на невизначені дії суперника з подальшим прийняттям рішення, тобто, якнайшвидше будувати свою наступну діяльність, залежно від вимог даного ігрового епізоду [47;49].

Для того, щоб юний футболіст якнайкращим чином приймав рішення в безперервно змінюваних умовах гри, гравець повинен володіти, тобто, довести до досконалості техніку виконання ігрових прийомів, а також володіти тактичними знаннями, навичками та вміннями.

Термін «тактичні знання» зазвичай використовується в контексті військової стратегії та тактики, але може також застосовуватися в інших галузях. Основна ідея полягає в здатності приймати ефективні рішення на рівні дій та операцій, щоб досягти конкретних цілей[14].

В спортивному контексті тактичні знання означають розуміння гри, стратегії та можливостей супротивника. Це включає в себе вміння адаптувати гру до конкретних умов та використовувати сильні сторони власної команди. У різних галузях тактичні знання можуть означати розуміння конкретних аспектів та елементів роботи чи діяльності, які допомагають досягти визначених цілей.

Наприклад, в освіті це може включати в себе розробку конкретних уроків чи методів викладання.

У будь-якому випадку, тактичні знання передбачають здатність аналізувати конкретну ситуацію та приймати оптимальні рішення для досягнення поставлених завдань чи цілей.

Ігрові види спорту, такі як футбол, гандбол, хокей відрізняються від індивідуальних видів спорту своєю непередбачуваністю, так як ігрових видів спорту характерна часта зміна подій, як у нападі так і у захисті, і, відповідно, результат гри може постійно змінюватися.

Відповідно, у гравців можуть бути різні емоційні стани, що потребує прояву вольових якостей футболіста [8;26;27].

Так, «спортсменам-ігровикам» під час гри доводиться вирішувати різні тактичні завдання, з використанням технічних прийомів, у підвищеному емоційному стані, що, відповідно, встановлює тісний зв'язок мислення з емоційно-вольовою сферою гравців.

1.4. Ігровий метод у техніко-тактичній підготовці юних футболістів.

Проведений аналіз навчально-тренувального процесу юних футболістів показує, що дуже часто побудований навчально-тренувальний процес мало ефективен, на нашу думку, через відірваність його від реального змагального футболу. Спортивні уміння і навички, формуються в умовах, які не вимагають у гравців прийняття рішення [4;8;11;61].

Деякі науковці вважають що навчання техніки має стояти на першому місці, а потім її застосування у грі [12;24], інші науковці, вважають що фізичний розвиток футболістів має бути першочерговим [22;30;54]. У цьому, В.В. Ніколаєнко, на нашу думку вірно вказує на «шаблонність, ніж спонтанність дій юних футболістів сьогодні». Основною причиною цієї шаблонності, на думку фахівця, є система навчання без ігрових завдань, без опору з боку суперника. Відповідно, позначається не сформованість просторового орієнтування вихованців в умовах змагань [4; 14;62].

Значна кількість спортивних вітчизняних фахівців та науковців кажуть про більш високу ефективність формування техніко-тактичної підготовки юних футболістів в ігрових умовах, або двосторонній грі [34;36;51;61].

Узагальнення зарубіжного досвіду професійних футболістів, та їх видатних тренерів, аналіз наукової та спортивної літератури підкріплюють той факт, що ідея навчання юних вихованців через гру є в Іспанії, Англії, Німеччині, Бразилії, Італії, Франції. Велику увагу приділяють, власне, умінням гравців швидко аналізувати ігрові ситуації, приймати нестандартні, творчі рішення [34;14;45;53;59;65]. Тренувальна та змагальна діяльність – взаємопов'язані процеси, в основному тренують такі ситуації і прийоми, з якими гравець може зіткнутися у грі [9;11;14].

Тренувальна та змагальна діяльність є двома основними аспектами у багатьох галузях, таких як спорт.

В свою чергу, тренувальна діяльність - це підготовка та розвиток навичок, знань та фізичної форми. Тренувальна діяльність фокусується на вдосконаленні та розвитку основних навичок і вмінь. Зазвичай спрямована на внутрішній розвиток та покращення. Головна увага приділяється власному вдосконаленню, навчанню та розвитку. Тренування може бути структурованим, фокусуватися на покращенні слабких сторін, розвитку нових навичок та підготовці до змагань.

Змагальна діяльність - це випробування отриманих знань, навичок та можливостей в конкурентному середовищі, або з опором. Змагальна діяльність фокусується на визначенні переможця, використовуючи отримані в тренуваннях навички та знання. Спрямована на зовнішній результат і перемогу над іншими учасниками чи конкурентами. Змагання можуть бути в будь-якій формі, включаючи спортивні змагання тощо.

Тренувальна та змагальна діяльність можуть існувати разом і взаємодіяти. Тренування готує особу до ефективного виступу в змаганнях, де визначається, наскільки успішно вона вивчила та розвинула свої навички. Також важливою частиною є вміння переносити тренувальний досвід у реальні ситуації змагань.

Отже, формування та розвиток техніко-тактичних дій не повинно здійснюватися окремо від гри[6, 20; 41;44]. На нашу думку, юних гравців слід

навчати тренувати та реалізовувати ігрові завдання у спеціально підібраних «малих групах».

На підставі, власного досвіду, а також зібраного і проаналізованого в рамках даного дослідження наукового матеріалу можна стверджувати, що концепція навчання через гру дійсно стала популярною в різних галузях, включаючи спорт, і світ футболу не є винятком. Такий підхід базується на ідеї, що навчання та розвиток навичок можуть бути більш ефективними, коли вони відбуваються у формі гри та ігрових ситуацій. Деякі аспекти, які вказують на те, що концепція навчання через гру відповідає трендам у світовому футболі.

Розвиток технічних навичок юних гравців, двостороння гра в футбол надає гравцям можливість вдосконалювати свої технічні навички, такі як дотик до м'яча, пас, удар та інші, через різноманітні гейми та вправи, які імітують реальні ситуації гри, гравці формують набагато скоріше.

Щодо розвитку стратегічного мислення гравців, в двосторонній грі гравці розвивають своє стратегічне мислення, приймаючи рішення під час гри та адаптуючись до тактичних варіантів суперників.

Що стосується командної роботи гравців, футбольна гра є колективною діяльністю де результат залежить від кожного гравця, і гравці вчаться співпрацювати, розуміти рухи товаришів по команді та взаємодіяти на полі, тому, що від спрацьованості команди залежить результат гри.

На нашу думку, адаптація до реальних умов гри вихованців може розвиватися тільки через гру де відображаються реальні умови, що допомагає гравцям краще адаптуватися до непередбачених обставин.

Підвищення мотивації юних спортсменів, гра в футбол є цікавою, найбільш поширеною та захоплюючою діяльністю, що само по собі збільшує мотивацію гравців до самовдосконалення та досягнення високих результатів.

Цей підхід до навчання активно використовується в футбольних академіях та школах, де відбувається розвиток молодих талантів. Отже, концепція навчання через гру дійсно відображає тренди розвитку світового футболу та виявляється ефективною у розвитку футбольних навичок і стратегічного мислення гравців.

Моделювання ігор та ситуаційних завдань є ключовим елементом в підготовці футболістів високого рівня. Цей підхід дозволяє гравцям розвивати навички та реакції в реальних геймплейних умовах. Деякі аспекти, чому, на нашу думку, моделювання ігор і ситуацій є важливими у футбольній підготовці.

По-перше, реалістичність, моделювання ігор дозволяє тренерам створювати ситуації, які максимально відображають реальність гри. Гравці мають можливість випробувати свої навички в умовах, які можуть зустрітися на реальному матчі.

По-друге, адаптація, гравці розвивають здатність швидко адаптуватися до різних геймплейних сценаріїв та стратегій суперників.

По-третє, командна взаємодія, або співпраця, при моделюванні гри можна включити в командні вправи та ситуації, де гравці вивчають, як ефективно співпрацювати, використовуючи певні стратегії та тактичні підходи.

По-четверте, зручність у складі, гравці отримують можливість взаємодіяти зі своїми товаришами по команді в ситуаціях, які дозволяють встановлювати певні рухи та комбінації.

По-п'яте, це розвиток стратегічного мислення, вміння приймати рішення де футболісти у модельованих іграх повинні приймати швидкі та обдумані рішення, враховуючи різні фактори, такі як положення гравців, суперників та різні геймплейні умови.

По-шосте, тактична гнучкість, тобто моделювання таких ситуацій, які допоможуть гравцям розвивати гнучкість у застосуванні різних тактик та стратегій в залежності від обставин.

По-сьоме, підготовка юних вихованців до сприйняття реальних ситуацій, де гравці навчаються працювати під тиском та в стресових ситуаціях, що може бути корисним на реальних матчах. Реакція на непередбачені обставини дозволяє гравцям вдосконалювати свою реакцію на непередбачені ситуації, такі як травми, виключення гравців або зміни у стратегії суперників.

Загалом, моделювання ігор є ефективним інструментом в тренувальному процесі, що дозволяє гравцям не лише вдосконалювати свої футбольні навички,

але й підготовляти їх до різноманітних викликів, з якими вони можуть стикатися на полі [43;44].

1.4. Аналіз показників змагальної діяльності юних футболістів

Як відомо, змагальна діяльність у спортивних іграх характеризується рядом особливостей, які визначають специфіку ситуацій, в яких гравці змагаються один проти одного. Основні риси змагальної діяльності у спортивних іграх включають, конкурентний характер, об'єктивність та чесність, стратегічні рішення, командна або індивідуальна взаємодія, фізична та психологічна підготовка, оцінка результатів, змінність та невизначеність та сприяє розвитку навичок.

Конкурентний характер – гравці змагаються за досягнення певних цілей чи перемогу, в конкурентному середовищі, де результат залежить від їхніх дій та вмінь.

Об'єктивність та чесність – змагальна діяльність базується на об'єктивних правилах гри, які визначають дозволені та заборонені дії. Справедливість і чесність є ключовими аспектами.

Стратегічні рішення – гравці повинні приймати стратегічні рішення під час гри, враховуючи не тільки власні дії, але й дії суперників та обставини гри.

Командна або індивідуальна взаємодія – залежно від виду гри, змагальна діяльність може включати в себе командну взаємодію або вимагати від гравців діяти самостійно.

Фізична та психологічна підготовка – гра в спортивних іграх може вимагати високого фізичного зусилля та витривалості. Одночасно, вона також випробовує психологічну стійкість гравців.

Оцінка результатів – гравці отримують оцінку результатів своєї діяльності через досягнення конкретних цілей, набрані бали чи здобуті перемоги.

Змінність та невизначеність – гра може мати невизначений результат до останнього моменту, що додає елемент несподіванки та збільшує напругу.

Сприяння розвитку навичок – змагальна діяльність в спортивних іграх допомагає гравцям розвивати різноманітні навички, такі як фізичні, технічні, тактичні та психологічні.

Усі ці аспекти формують динаміку та інтенсивність змагальної діяльності у спортивних іграх, що робить їх цікавими та захоплюючими як для гравців, так і для глядачів.

Данні показники можуть використовуватись тренером для оцінки рівня підготовленості команди, так і команди суперників. Облік отриманих показників змагальної діяльності юних спортсменів є основним елементом системи побудови їх майбутньої техніко-тактичної підготовки. При цьому, кінцевий результат гри сам по собі (перемога або поразка) у командних видах спорту не всякчас дає об'єктивне уявлення про фізичну підготовку спортсменів [5;19;38;68].

Вітчизняні та зарубіжні науковці пропонують різноманітні методики реєстрації змагальної діяльності. Але, все одно, на сьогоднішній день загальноприйнята методика не може в достатній повно інформувати тренерський склад про техніко-тактичні дії юних футболістів у ігрових ситуаціях.

Діагностика показників змагальної діяльності юних футболістів є важливою частиною їхньої спортивної підготовки. Для цього можуть використовуватися різноманітні методики та інструменти, як пишуть багато науковців. Визначено декілька методик, які можна використовувати для діагностики показників змагальної діяльності юних футболістів.

Методика для визначення фізичної підготовки юних гравців.

- тестування фізичної витривалості, що включає тестування швидкості, витривалості, сили та інших фізичних параметрів гравців.
- тестування рухової підготовленості, тобто визначення рівня координації, гнучкості та розуміння рухів.
- технічний рівень підготовки вихованців, різні вправи на техніку гри м'ячом, оцінка навичок контролю м'яча, пасування, ударів та інших фундаментальних основоположних футбольних технік, гра в міні-матчі, тобто педагогічне спостереження за технічними навичками гравців під час реальної гри.

- тактична підготовка юних гравців, це може бути гра зі зміненими правилами, для спостереження за тим, як гравці адаптуються до змінених правил гри, що дозволяє визначити їхню тактичну гнучкість.
- психологічна підготовка вихованців, вміння концентрувати увагу, може бути використані тести або завдання, що вимагають великої уваги.
- взаємодія в команді, оцінка взаємодії з партнерами по команді, комунікації та лідерських якостей.
- аналіз гри, відео аналіз матчів, використання відеозапису для оцінки рухів гравців, їхньої позиції на полі та прийнятих рішень.
- статистика гри, фіксація ключових показників, таких як кількість ударів, пасів, викрадень м'яча та інші.
- фізіологічна оцінка, вимірювання пульсу та споживання кисню, допомагає визначити рівень фізичного стресу та витривалості гравців.

Діагностика показників змагальної діяльності повинна бути системною та враховувати різні аспекти гри. Вона допомагає тренерам краще розуміти сильні та слабкі сторони гравців, а також розвивати індивідуальні програми підготовки.

Безумовно, кожна із наявних методик має як свої переваги, так і певні недоліки.

Найбільш розповсюдженою вважається методика оцінки змагальної діяльності гравця за кількістю та якістю зроблених на протязі гри індивідуальних та загальнокомандних техніко-тактичних дій.

Допоміжний тренер записує номер спортсмена та його дії з м'ячем на протязі гри: удари по воротах, гра головою, обведення, передачі, перехоплення, відбір, ведення, штрафні та кутові удари. Всі види передач фіксуються із зазначенням напрямку. Додатково засвідчують зони поля де зроблені ігрові дії.

Таким чином, вирішується коефіцієнт корисної дії кожного футболіста, команди цілому за весь зіграний матч. Надана методика дозволяє оцінювати ефективність корисних дій юних футболістів та належним чином коригувати навчально-тренувальний процес як юних спортсменів, так і дорослих [33;55].

Дана методика широко використовується у численних науково-дослідних роботах, присвячених проблемам техніко-тактичної підготовки спортсменів з урахуванням отриманих показників змагальної діяльності [9;31;35].

Щодо питання аналізу командних тактичних процесів в атаці та захисті науковці відносять наступні показники: кількість вдалих атак, і кількість загалом атак проведених футболістами у грі; кількість атак, що закінчилися вдалою реалізацією і ударом по воротах суперника; ефективність командних тактичних дій у захисті. Науковцями був зроблений висновок, що команда переможців частіше за команду переможних закінчують атаки вдало, хоча загальна кількість атак у команд однакова [28].

Систематизувавши всю інформацію про організаційно-методичні аспекти техніко-тактичної підготовки юних футболістів, можна встановити раціональну послідовність засвоєння прийомів, розробити і розвинути відповідні засоби і методи підготовки, оцінити важливість застосування.

У цьому контексті важливо, що багато вчених не розділяють тактико-технічну підготовку футболістів, а говорять про процес засвоєння техніко-тактичних навичок.

Оцінка рівня розвитку ігрового мислення у футболі може бути виконана різними методами та інструментами, часто включаючи оцінку тактичних рішень, здатності до стратегічного мислення та аналітичних навичок гравців. Науковці виокремили наступні підходи та методи, які можуть використовуватися фахівцями у галузі футболу: відео аналіз гри (вивчення відеозаписів матчів, в яких брали участь гравці. Аналіз рухів, позицій, прийнятих рішень та взаємодії з партнерами по команді); тактичне спостереження (спостереження за гравцями під час тренувань та ігор, визначення їхньої здатності розуміти гру та робити вірні тактичні вибори); тактичні завдання та вправи (використання спеціальних вправ та завдань, які спрямовані на вдосконалення тактичних навичок гравців. Це може включати ситуаційні ігри та вправи на стратегічне мислення); тестування стратегічного мислення (використання тестів та анкет для оцінки стратегічного мислення гравців, їхньої здатності розуміти гру та приймати виважені рішення); консультації та спілкування (організація індивідуальних

консультацій та розмов для визначення рівня розуміння гри, стратегій та поглиблення знань гравців); оцінка співпраці та комунікації (спостереження за взаємодією гравців на полі, їхньою здатністю комунікувати з партнерами по команді, виражати свої ідеї та виконувати командні завдання); аналіз рішень в реальному часі (спостереження за тим, як гравці приймають рішення в реальному часі під час гри та їхня здатність адаптуватися до змін у геймплеймі).

Ці підходи допомагають фахівцям у галузі футболу отримати комплексну картину ігрового мислення гравців та визначити напрямки для їхнього подальшого розвитку.

Отже, удосконалення групової тактики юних футболістів передбачає, по-перше, розробку методики управління та оцінки рівня техніко-тактичної майстерності спортсменів, по-друге, удосконалення групової тактики.

Це включає методичні розробки, теоретичне обґрунтування та апробацію ігрових вправ, що імітують змагальну ігрову діяльність.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Методи даного дослідження

Для вирішення поставлених нами завдань, та досягнення поставленої мети даного дослідження використано наступні методи:

1. Теоретичний аналіз наукової літератури зарубіжних та вітчизняних фахівців даної галузі.
2. Систематизація та узагальнення отриманої інформації.
3. Педагогічне спостереження.
3. Педагогічне тестування.
4. Педагогічний експеримент.
5. Методи математичної статистики.

Теоретичний аналіз літератури, систематизація та узагальнення отриманої інформації, дозволило розкрити основні теоретичні та організаційно-методичні засади формування та розвитку техніко- тактичної підготовки юних спортсменів та вдосконалення ігрового мислення вихованців. Отримані результати експерименту були використані при демонстрації протиріч, притаманних традиційній практиці підготовки юних вихованців, визначенні мети, об'єкта та предмета даного дослідження, опрацюванні теоретичних положень, формулювання його завдань та послідовності їх вирішення.

З визначенням наукових матеріалів теоретичного аналізу та узагальненням інформації отриманих з літературних джерел було запроваджено та розроблено експериментальну методику розвитку техніко-тактичних дій юних спортсменів в атаці, відбувався підбір методик оцінювання даних змагальної діяльності у сучасному футболі.

Педагогічне спостереження відбувалося під час проведення навчально-тренувальних занять з метою контролювання та коректування процесу формування техніко-тактичною підготовки юних спортсменів. Під час якого, реєструвались параметри тренувальних навантажень: кількість футболістів на тренуванні, складність вправ, розмір майданчика, час роботи, кількість серій,

кількість повторень, інтервали відпочинку, загальний час виконання тренувальних вправ.

Складність ігрової підготовки та навантаження регулювалася шляхом варіювання розмірів поля, розміру воріт, кількості гравців на площадці і суперників. У навчально-тренувальному процесі характерна увага приділялася співвідношенню кількості виконаних спортивних вправ у стандартних умовах до засвоєння техніко-тактичних прийомів в ігрових ситуаціях.

В методиці постійно фіксувалася кількість навчально-тренувальних занять та кількість змагальних ігор. У тренувальних двосторонніх іграх відмічались: стиль гри спортивної команди, маюнок, тобто тактика гри, надійність командних взаємодій, варіативність гри в атаці. Результат двосторонньої гри або це перемога, або-ураження роздивлявся як другорядний показчик.

У ході проведення нами педагогічного тестування відбувалися заміри фізичних показників та технічної підготовки вихованців 12-14 років. Тестові вправи та завдання були підібрані адекватно до програми футбольних ДЮСШ, та клубів [104].

Загальна фізична підготовка юних гравців оцінювалася за отриманих результатів наступних тестів:

- 1) біг 10 метрів з високого старту, записувалась краща спроба з двох;
- 2) біг 30 метрів з високого старту, записувалась краща спроба з двох;
- 3) стрибок у довжину з місця, з трьох спроб, записувався кращий результат;
- 4) біг 3000 метрів, фіксувався час проходження дистанції.

Спеціальна фізична підготовка юних футболістів оцінювалася за отриманими результатами наступних тестів:

1) біг 30 метрів з веденням м'яча з високого старту, можна виконувати різним способом ведення, але не менше трьох дотиків, з головною вимогою, зупинки м'яча за фінішною межею, записувалися- старт, кількість дотиків м'яча, відповідно, час бігу;

2) удар м'ячу ногою на дальність, реалізується будь-якою ногою по нерухомому м'ячу, записується дальність польоту м'яча з місця удару до місця

торкання м'яча, також, дається три спроби на кожную ногу, записується загальна сума результатів обох ніг;

3) вкидання м'яча руками на дальність, виконується за правилами футболу, м'яч, який вийшов за межі двохметрового коридору не зараховується, записується кращий результат з трьох спроб.

Технічна підготовка юних футболістів оцінювалася за отриманими результатами двох тестів:

1) удар м'яча на точність, враховувалось число влучень м'яча в ціль, виконується будь-яким зручним для спортсмена способом, двома ногами по нерухомому м'ячу з 17 метрів від воріт, давалось по п'ять спроб на кожную ногу, м'яч має попасти у вказану третину воріт, фіксується загальна сума влучень;

2) жонгливання м'ячом, рахується кількість разів, вправа виконується обома ногами різними частинами ноги, можна головою, послідовність цих ударів не задана.

Контроль та оцінка отриманих показників командних тактичних дій футболістів в атаці, даний показник вимірювався та оцінювався за такими наступними критеріями:

1) складність командної тактичної взаємодії, бралась до уваги кількість футболістів, які брали участь у командній взаємодії;

2) точність передач та просування м'яча вперед по визначених зонах;

3) скільки передач було зроблено між спортсменами, здійснювався контроль взаємодії між футболістами під час гри;

4) яка кількість техніко-тактичних дій нападників була зроблена у штрафному майданчику суперника.

Наведені вище показники відгукуються з встановленим вимогами актуальності, надійності, оптимальності, інформативності, оперативності та виступають як отримані критерії оцінки ефективності атакуючих дій юних футболістів.

Для перевірки ефективності реалізації розробленої нами експериментальної методики був проведений педагогічний експеримент - це дослідження, спрямоване на визначення ефективності нових підходів, методів чи

програм у футбольному тренуванні. Цей експеримент може включати в себе впровадження нових тренувальних та навчальних стратегій, методик навчання технічних та тактичних аспектів гри, а також вивчення впливу таких змін на результати та розвиток гравців.

Основні етапи проведення педагогічного експерименту:

- постановка мети та завдань;
- сформовані конкретні цілі та завдання;
- розроблена нова методика тренувань, враховуючи сучасні тенденції, наукові дослідження та специфіку нашої групи футболістів;
- визначена група гравців, яка буде використовуватися для впровадження нових методик;
- забезпечено однакові умови для контрольної та експериментальної груп;
- впроваджена нова методика на тренуваннях та оцінена її ефективність;
- збирані дані, такі як статистика гри, фізична підготовленість, рівень навчальних досягнень тощо;
- систематично відстежувався та аналізувався результати експерименту, які визначали чи досягнуті поставлені цілі, які аспекти потребують корекції;
- сформовані підсумки експерименту та висновки щодо ефективності нової методики;
- проведено порівняльний аналіз результатів експериментальної та контрольної груп.

Математично-статистичну обробку отриманих експериментальних даних проводили загальноприйнятими методами математичної статистики, такими як визначення середнього арифметичного (\bar{x}), середньоквадратичного відхилення (σ), обчислення відсотків. Для визначення статистичної значущості відмінностей використовували t-критерій Стюдента, а за критичний рівень значущості приймали значення ймовірності $p \leq 0,05$. Усі матеріали опрацьовано за допомогою Microsoft Excel.

2.2. Організація даного дослідження

Дослідження даної проблеми проводились у три етапи, на базі ДЮСШ міста Хмельницький.

На першому етапі нашого дослідження було проведено теоретичний аналіз науково-методичної літератури, поставлена мета та завдання; сформовані конкретні цілі та завдання щодо проведення експерименту; на основі аналізу наукової літератури та педагогічного спостереження розроблена методика тренувань, враховуючи сучасні тенденції та специфіку нашої групи юних футболістів; визначена група юних гравців, яка буде використовуватися для впровадження нових методик; забезпечено однакові умови для контрольної та експериментальної груп.

На другому етапі нашого експерименту було проведено попереднє дослідження групових техніко-тактичних дій в атаці юнацьких команд провідних футбольних клубів Хмельниччини, таких як ФК «Мрія», ФК «Поділля». Було проведено педагогічний експеримент за участю 50 юних футболістів 13-14 років. Констатуючий етап педагогічного дослідження було проведено з метою вимірювання фізичних показників групових техніко-тактичних дій в атаці у юних гравців віком 13 років. У дослідженні взяли участь дві групи вихованців ДЮСШ м. Хмельницький.

На даному етапі вимірювалися та оцінювалися отримані показники командних техніко-тактичних дій в атаці за наступними критеріями: точність просування гравців вперед по зонах, складність командної взаємодії футболістів в атаці, кількість передач між гравцями щодо визначених зон футбольного поля, кількість техніко-тактичних дій у зоні штрафного майданчику суперника, а також фіксувалися показники точності техніко-тактичних дій гравців за гру, що дало нам можливість визначити рівень підготовленості юних футболістів під час гри в атаці, до застосування нами експериментальної методики.

Під час формуючого педагогічного експерименту ми впровадили у навчально-тренувальний процес футболістів експериментальної групи ФК «Мрія» розробленої методики формування командних тактичних дій в атаці через застосування нами ігрових вправ та змагального ефекту.

Після проведення педагогічного експерименту у юних футболістів експериментальної та контрольної групи спортсменів вимірювалися та оцінювалися показники техніко-тактичних дій в атаці за обраними нами критеріями. Отримані показники, дозволили провести порівняльну характеристику параметрів змагальної діяльності юних спортсменів обох груп, та довести ефективність запропонованої нами методики вдосконалення командних тактичних дій в атаці. Цей етап включав статистичну обробку отриманого експериментального матеріалу, та зробити змістовний аналіз результатів проведеного нами дослідження щодо ефективності запропонованої нами методики вдосконалення командних тактичних дій в атаці.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ОТРИМАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1. Тактичні дії юних футболістів до експерименту

Розвиток юнацького футболу в Україні є активним процесом. Багато клубів в Україні мають власні футбольні академії та школи для розвитку талановитої молоді. Ці інституції стежать за розвитком гравців від молодшого віку до підліткового та юнацького рівнів. Українські юнацькі футбольні команди беруть участь у різноманітних міжнародних турнірах та чемпіонатах. Участь у таких заходах допомагає молодим гравцям отримати цінний досвід та покращити свої навички.

Футбольні клуби активно співпрацюють зі школами та молодіжними футбольними лігами для виявлення та розвитку талановитих гравців. Це може включати організацію турнірів, тренувань та програм розвитку.

Відкритий чемпіонат з футболу «School of champions» серед юнаків закладів загальної середньої освіти Хмельницької міської територіальної громади стартував у двох вікових групах: учні — 9-11 класів і учні 5-8 класів. Заявки на участь в чемпіонаті надійшли від 38 команд- 22 заявки від представників молодшої вікової групи та 16 від старшої.

Кращі результати показали команди ФК Ліцей№1, ФК Ліцей№2, ФК Ліцей№3, ФК Ліцей№17, використовуючи 1-4-4-2 з її трансформаціями залежно від ходу розвитку гри, підбору виконавців та їх можливостей: 1-4-4-2, 1-4-5-1, 1-4-2-3-1. Аналіз ігрової поведінки клубних команд на змаганнях дає шанс говорити про новітні принципи побудови гри, взаємодій юних спортсменів у лініях та ланках у різних зонах футбольного поля.

Для контролю показників змагальної діяльності юних спортсменів ми використовували вищеописані критерії ефективності атакуючих техніко-тактичних дій юних спортсменів.

Для обґрунтування ефективності розробленої нами методики формування командних тактичних дій юних футболістів 13-14 років через застосування змагальних ігрових вправ нами було проведено педагогічний експеримент, де брали участь дві групи юних футболістів – експериментальної та контрольної.

У даному параграфі наведено показники командних тактичних дій в атаці у юних вихованців обох груп, які було зафіксовано на етапі констатуючого педагогічного експерименту, коли навчально-тренувальний процес юних спортсменів було побудовано із застосуванням засобів та методів, рекомендованих програмою для футбольних ДЮСШ.

Таблиця 3.1

Порівняльна характеристика командної взаємодії на етапі констатуючого експерименту

Зона поля	Кількість гравців, які взаємодіяли	Кількість епізодів, $\bar{x} \pm \sigma$	
		КГ	ЕГ
I	б/в	33,3±2,4	36,1±2,9
	2 гравців	24,1±1,7	26,4±2,1
	2 гравців	5,2±3,6	6,4±4,6
	4 гравців	5,4±2,3	5,2±2,7
	5 і >	-	-
II	б/в	35,1±3,9	32,2±3,2
	2 гравців	26,3±2,6	23,1±3,1
	3 гравців	9,6±1,4	7,8±2,3
	4 гравців	2,2±0,9	1,7±0,7
	5 і >	-	-
III	б/в	7,6±1,4	7,3±2,1
	2 гравців	5,4±2,1	8,8±3,7
	3 гравців	2,1±1,1	3,3±1,8
	4 гравців	1,2±0,6	0,7±1,0
	5 і >	-	-

На даному аналізі представлені двадцять ігор, кожна з юних спортивних команд зіграла по десять матчів. Отримані дані дають змогу уявити про змагальну діяльність юних гравців, про їх рівень техніко-тактичної майстерності до запровадження нашої експериментальної методики.

По отриманим даним, можемо бачити, що кількість епізодів футболістів контрольної групи та експериментальної може говорити про часту втрату м'яча та частий перехід м'яча до суперника. У юнаків контрольної та експериментальної групи були, більш-менш зареєстровані тактичні взаємодії у спортсменів із двох гравців, із трьох футболістів - ще менше, поодинокі взаємодії у четвірках. Можемо бачити, що тактичні взаємодії комбінації з п'яти та, не кажучи ще більше – просто відсутні.

Отримані наукові дані, за нашими спостереженнями, модельні параметри команд майстрів та для футболістів 13-14 років різних провідних європейських клубів, необхідних для ефективної змагальної діяльності юних футболістів, становлять приблизно 75% складних та 25% простих комбінацій. Зауважимо, тенденція наступна, складні тактичні комбінації проводяться в основному у зоні оборони та середній зоні, тоді як футболісти контрольної та експериментальної на етапі констатуючого педагогічного експерименту переважали прості тактичні комбінації у всіх трьох зонах.

Також контроль якості гри юнаків у період констатуючого педагогічного експерименту проводився за допомогою реєстрації критерію – точність просування м'яча вперед по зонах. По нашим підрахункам, середні показники за результатами двадцяти ігор, у контрольній групі зареєстровано 144,6 епізодів, у експериментальній групі 148,4 епізодів. Більш-менш непогана динаміка спостерігалась в зоні оборони (I) щодо точного просування м'яча вперед у респондентів.

Зафіксовано, що в середній зоні (II) більша частина дій щодо просування м'яча вперед виконувалася респондентами неточно, що, як і в зоні оборони, розходиться з показниками кращих команд.

У зоні атаки (III) зареєстровано всього 14,9 епізодів у контрольній групі, 17,1 – у експериментальній.

В цілому, епізоди з неточним просуванням уперед у юних спортсменів переважають у зоні оборони (I) та середній зоні (II). У свою чергу, юнаки європейських футбольних клубів при грі в атаці в середній зоні (II) та зоні атаки (III) роблять більше дій 28,9% у зоні (II), 39,2% у зоні (III).

Розглянемо розподіл що стосується кількості передач між юними футболістами контрольній та експериментальній груп до впровадження нашої методики. З цією метою, ми зафіксували кількість передач, зроблених футболістами в середньому за гру в різних зонах футбольного поля, та їх ефективність (Табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Розподіл кількості передач та відсотка браку на етапі констатуючого експерименту

Зона поля	Показники змагальної діяльності	Контрольна група	Експериментальна група
I	Кількість передач	75,3±14,3	74,2±13,1
	Відсоток не точних передач, %	42,6±5,2	44,6±4,5
II	Кількість передач	93,1±22,4	89,7±24,3
	Відсоток не точних передач, %	43,0±5,7	40,4±6,8
III	Кількість передач	33,8±3,2	32,7±4,2
	Відсоток не точних передач, %	38,4±6,1	37,5±4,7
Загальна кількість передач		202,2±39,9	196,6±41,6
Відсоток не точних передач, %		124±17	122,5±16

Порівнюючи отримані дані розподілу передач між юними вихованцями контрольної та експериментальної груп до впровадження запропонованої методики, достовірних відмінностей між респондентами не виявлено.

Отже, якщо порівнювати отримані показники атакуючих дій юних вихованців контрольної та експериментальної груп виявили, що у всіх трьох зонах у змагальній діяльності у юних футболістів переважали прості комбінації, футболісти діяли з більшою кількістю втрат, спортсменам не вдавалося точно комбінувати атаки під тиском суперника; також у команді гравців спостерігалася негативна динаміка передачі м'яча по зонах, а також були відсутні наступуючі дії, що необхідно для успішної побудови атаки; незначна кількість командних взаємодій, ігрових зв'язок футболістів, найбільше помітно у четвірках

спортсменів, які якнайменше взаємодіяли між собою. Одночасно у змагальній діяльності юних футболістів спостерігалася менша кількість передач за гру та більший відсоток передач які не знайшли адресата при їх виконанні. Гравці застосовували переважно прості комбінації з відсутністю точного просування вперед та підготовчих дій.

У зоні атаки відмічається менше ігрових взаємодій, ніж у юних гравців провідних клубів. Взаємозв'язок двох крайніх футболістів захисників із партнерами по команді не були помічені, що заперечує тенденції розвитку, які показують більш професійні команди юнаків найкращих футбольних клубів.

Вихованці ДЮСШ контрольної та експериментальної групи не досить достатньо часто переводили м'яч у штрафний майданчик команди суперника. Проаналізувавши гру, відмітили, що загальна кількість технічних та тактичних дій футболістів за гру була набагато меншою, ніж у юних футболістів провідних футбольних клубів, при цьому вихованці ДЮСШ допускали більш високу кількість помилок.

Але, що стосується юних футболістів контрольної та експериментальної групи, визначальних відмінностей у отриманих показниках змагальної діяльності, за дослідженими нами критеріями не виявлено. Обом групам юним вихованцям не вдавалося тактично грати у послідовному нападі з точним просуванням м'яча уперед по зонах атаки та подачею м'яча до штрафного майданчика з послідувачим точним ударом по воротах противника. Більше спостерігалася спрощення двосторонньої гри у власній зоні оборони за рахунок великої кількості передач, які були довгі та неточні без явних ознак зав'язків між четвіркою опорних захисників і трьома центральними півзахисниками (II зони) в середній зоні та між активною участю крайніх захисників.

3.2. Тактичні дії юних футболістів після експерименту

Для підтвердження ефективності запропонованої експериментальної методики у підготовці 13-14 річних футбольних вихованців нами було проведено педагогічний експеримент, що формувався, за участю контрольної та експериментальної груп юних спортсменів.

Де ми при систематичному дослідженні навчально-тренувального процесу, спрямовували вивчення ефективності запропонованої методики, з метою покращення техніко-тактичних дій юних футболістів. Основною метою педагогічного експерименту було вивчення ефективності нашого методу, наскільки добре новий метод впливає на навчання і розвиток тактичних взаємодій між юними футболістами. Також встановлювались зв'язівки між введенням змагального елемента в навчально-тренувальний процес і змінами у результативності вихованців.

Педагогічний експеримент включав в себе контрольні та експериментальні групи, вимірювання показників ефективності, аналіз статистичних даних. Цей допомогло нам зрозуміти, які педагогічні стратегії можуть бути найбільш корисними для досягнення мети даного дослідження.

При впровадженні педагогічного експерименту ми у навчально-тренувальний процес експериментальної групи запровадили методику вдосконалення та розвитку командних тактичних дій юних футболістів в атаці через впровадження ігрових вправ на основі динамічних ситуацій двосторонньої гри.

Навчально-тренувальний процес контрольної групи залишили без змін, там використовувалась традиційна методика побудови навчально-тренувального процесу відповідно до програми для футбольних команд ДЮСШ.

Порівняльний аналіз отриманих показників змагальної діяльності юних футболістів обох груп, що спостерігалися до впровадження запропонованої нами методики, не сформулював імовірних відмінностей. Крім того, в обох досліджуваних групах юних футболістів обсяг та інтенсивність навчально-тренувальних навантажень, методи, засоби загальної та спеціальної фізичної підготовки особа не відрізнялися. Показники фізичної та технічної підготовленості до та після проведення педагогічного експерименту представлені у таблиці (Табл. 3.3)

Таблиця 3.3

Порівняльна характеристика показників фізичної та технічної підготовленості юних футболістів констатуючого та формуючого експерименту

Тестові вправи	Показники					
	Констатуючий експеримент		р	Формуючий експеримент		р
	КГ	ЕГ		КГ	ЕГ	
Загальна фізична підготовка						
Біг 10 м (с)	1,82±0,17	1,83±0,19	> 0,05	1,73±0,21	1,75±0,18	> 0,05
Біг 30 м (с)	4,63±0,22	4,62±0,24	> 0,05	4,42±0,31	4,39±0,28	> 0,05
Стрибок в довжину с місця (см)	217,1±7,1	217,8±7,6	> 0,05	234,1±9,2	233,9±9,8	> 0,05
Біг 3000 м (хв. с)	12,21±0,31	12,24±0,27	> 0,05	12,10±0,17	12,12±0,18	> 0,05
Спеціальна фізична підготовка						
Біг 30 м с ведення м'яча (с)	5,37±0,19	5,39±0,21	> 0,05	5,17±0,27	5,18±0,24	> 0,05
Удар по м'ячу на дальність (м)	61,3±4,7	62,2±5,1	> 0,05	71,7±5,9	72,3±6,3	> 0,05
Вкидання м'яча на дальність (м)	18,2±1,8	17,9±1,2	> 0,05	19,3±1,4	21,4±2,1	> 0,05
Технічна підготовка						
Удар на точність (число влучень)	7,1±0,7	7,3±0,8	> 0,05	8,3±1,2	8,2±1,1	> 0,05
Жонглювання м'ячом (у раз)	32,4±5,3	31,6±4,7	> 0,05	37,8±6,4	38,1±7,2	> 0,05

Подані дані в таблиці 3.3 демонструють відсутність імовірних розрізень у отриманих показниках фізичної та технічної підготовленості юних футболістів контрольної та експериментальної груп на етапі констатуючого експерименту та по завершенню формуючого. Якщо порівнювати отримані фізичні показники юних спортсменів обох груп із нормативними установами програми для футбольних ДЮСШ, можна побачити та зробити висновок, що спортсмени мають високий рівень. Можемо припускати, це є наслідком того, що в педагогічному експерименті брали участь футболісти, які пройшли відбір до центру підготовки футболістів.

Необхідно наголосити, що рівень технічної та фізичної підготовленості юних футболістів був достатнім для вирішення поставлених тактичних завдань.

Порівняльна характеристика отриманих показників змагальної діяльності юних вихованців обох наших груп після завершення формуючого експерименту

дозволила нам установити результативність впливу запропонованої методики на рівень розвитку техніко-тактичної підготовленості юнаків.

У наступній таблиці подані усереднені дані футболістів контрольної та експериментальних груп після апробації запропонованої ними експериментальної методики, що розкривають складність командних тактичних взаємодій залежно від кількості футболістів, що брали участь.

Таблиця 3.4

Порівняльна характеристика складності командної взаємодії у трьох зонах юних футболістів після завершення формуючого експерименту

Зона	Кількість футболістів	Кількість епізодів, $\bar{x} \pm \sigma$					
		Констатуючий експеримент		P	Формуючий експеримент		P
		КГ	ЕГ		КГ	ЕГ	
I зона	1	33,3±2,4	36,1±2,9	> 0,05	35,1±2,8	8,1±3,9	< 0,05
	2	24,1±1,6	26,4±2,1	> 0,05	25,3±1,4	9,2±2,1	< 0,05
	3	5,2±3,6	6,4±4,7	> 0,05	7,4±3,9	18,5±4,6	< 0,05
	4	5,4±2,3	5,2±2,7	> 0,05	4,2±2,7	6,7±2,7	< 0,05
	5 i >	0	0	> 0,05	0,6±0,3	6,9±2,8	< 0,05
Загальна кількість I зоні		68,0±13,3	74,1±11,7	> 0,05	72,6±14,7	49,4±5,3	< 0,05
II зона	1	35,1±3,9	32,2±3,2	> 0,05	34,7±3,4	11,5±3,2	< 0,05
	2	26,3±2,6	23,1±3,1	> 0,05	32,6±3,1	20,1±3,6	< 0,05
	3	9,6±1,4	7,8±2,3	> 0,05	11,1±1,7	21,4±5,6	< 0,05
	4	2,2±0,9	1,7±0,7	> 0,05	3,8±1,3	8,2±2,3	> 0,05
	5 i >	0	0	> 0,05	2,1±0,9	7,3±2,1	< 0,05
Загальна кількість II зоні		73,2±15,4	64,8±6,5	> 0,05	84,3±17,7	68,5±6,5	< 0,05
III зона	1	7,6±1,4	7,3±2,1	> 0,05	8,1±2,7	4,7±2,6	< 0,05
	2	5,4±2,1	8,8±3,7	> 0,05	9,3±2,8	11,1±3,5	< 0,05
	3	2,1±1,1	3,3±1,8	> 0,05	1,7±1,3	4,3±1,3	< 0,05
	4	1,2±0,6	0,7±1,0	> 0,05	1,5±0,8	1,3±0,8	< 0,05
	5 i >	0	0	> 0,05	0,7±0,3	1,1±0,6	< 0,05
Загальна кількість III зоні		16,3±2,9	20,1±3,7	> 0,05	21,3±3,7	22,5±4,1	< 0,05
	1	76,0±6,5	75,6±8,9	> 0,05	77,9±7,7	24,3±7,9	< 0,05

I-III	2	55,8±3,2	58,3±3,8	> 0,05	67,2±5,7	40,4±3,6	> 0,05
	3	16,9±3,7	17,5±4,1	> 0,05	20,2±4,2	44,2±8,1	< 0,05
	4	8,8±2,3	7,6±3,1	> 0,05	9,5±2,7	16,2±3,6	< 0,05
Зони	5 і >	0	0	> 0,05	3,4±1,7	15,3±3,8	<0,05
Загальна кількість I-III зонах		157,5±31,5	159,0±33,5	> 0,05	178,2±32,4	140,4±13,5	< 0,05

Із отриманих показників, встановлено вірогідне підвищення кількості результатів складних взаємодій гравців, тобто за участю 2,3,4 спортсменів у трьох зонах в експериментальній групі по відношенню до контрольній, це вказує на те, що вихованці експериментальній групі стали впевненіше володіти м'ячом, більше створювати ігрові комбінації, а відповідно, підвищився рівень як командної взаємодії гравців, так і підвищилися індивідуальні техніко-тактичні дії спортсменів. Водночас з підвищенням складності ігрових комбінацій, в експериментальній групі зменшується кількість епізодів у трьох зонах, це свідчить про те, що стало менше втрат м'яча. Такий самий результат можемо побачити і в зоні оборони гравців, і в середній зоні. У зоні атаки темпи приросту кількості складних взаємодій у четвірках та п'ятірках у юних спортсменів експериментальної групі після закінчення формуючого етапу були невисокими та статистично не достовірними ($p < 0,05$).

Крім того, до впровадження методики комбінації та взаємодії з п'яти та більше футболістів були відсутні у всіх трьох зонах, як в експериментальній, так і в контрольній групі. Після ж завершення формуючого етапу експерименту відбулося статистично вагоме підвищення результатів взаємодій саме у футболістів експериментальної групі, що тренувалися за авторською методикою ($p < 0,05$), у той час як у спортсменів контрольної групі зростання показників не настільки велике.

До впровадження експериментальної методики співвідношення кількості простих комбінацій (де взаємодіють 1-2 гравці) та складних (3 і більше футболістів) у трьох зонах було фактично рівним у контрольній групі- прості комбінації складала 83,6%, складні - 16,4% , в експериментальній групі прості

комбінації - 82,2%, складні -15,8%, при цьому частка простих взаємодій була суттєво більша ($P < 0,05$).

Дані, подані у таблиці 3.5, свідчать про те, що після впровадження експериментальної методики у навчально-тренувальний процес юнаків експериментальної групи, частка простих комбінацій(взаємодій) у трьох зонах. суттєво зменшилася та склала 46,1%, частка складних командних тактичних взаємодій достовірно зросла – 53,9% ($P < 0,05$), складні взаємодії стали переважати. Даний показник у спортсменів контрольної групи практично не змінився ($p < 0,05$).

Таблиця 3.5

Порівняльна характеристика розподілу простих та складних взаємодій у змагальній діяльності юних футболістів, (кількість епізодів, %)

Зона поля	Складність групової взаємодії	Кількість епізодів, %					
		Констатуючий експеримент		P	Формуючий експеримент		P
		КГ	ЕГ		КГ	ЕГ	
Зона1-2-3	Прості комбінації	83,7±8,1	82,2±7,9	> 0,05	81,4±6,7	46,1±3,2	<0,05
	Складні комбінації	16,3±4,2	15,8±3,7	> 0,05	18,6±3,1	53,9±4,7	<0,05
Зона1	Прості комбінації	84,4±9,3	84,3±8,4	> 0,05	83,2±7,5	35,0±3,9	<0,05
	Складні комбінації	15,6±2,5	15,7±3,1	> 0,05	16,8±2,5	65,0±5,1	<0,05
Зона2	Прості комбінації	83,9±10,1	85,3±11,8	> 0,05	79,8±7,4	46,1±4,3	<0,05
	Складні комбінації	16,1±4,2	14,7±4,7	> 0,05	20,2±6,8	53,9±5,9	<0,05
Зона3	Прості комбінації	79,8±9,3	80,1±11,4	> 0,05	81,7±7,1	70,2±9,2	> 0,05
	Складні комбінації	20,2±3,6	19,9±2,1	> 0,05	18,3±3,4	29,8±5,4	> 0,05

Щодо критерію точності передач м'яча по зонах, тут зазначимо наступне. За загальною кількістю епізодів в іграх, у середній зоні та зоні атаки виявлено ймовірні відмінності між даними, які були отриманими до та після впровадження експериментальної методики ($p < 0,05$). Так, у контрольній групі кількість епізодів значно збільшилася від 154,6 до 174,2, що, є результатом вікової

динаміки, про яку говорять багато науковців [44;90], при цьому, переважали взаємодії з неточним просуванням вперед. У свою чергу, в експериментальній групі загальна кількість взаємодій достовірно знизилася – від 158,4 до 147,1, значно зменшилася кількість командних взаємодій з неточним просуванням вперед, відповідно, команда менше припускалася помилок, просуваючись до воріт суперника (Табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Порівняльна характеристика розподілу кількості ігрових взаємодій з точним просуванням м'яча вперед по зонах після завершення формуючого експерименту

Зона поля	Напрямок руху м'яча	Кількість епізодів, $\bar{x} \pm \sigma$					
		Констатуючий експеримент		P	Формуючий експеримент		P
		КГ	ЕГ		КГ	ЕГ	
Зона1	зона 1	44,2±3,5	50,4±3,7	> 0,05	50,4±4,7	18,0±5,0	<0,05
	зона 1-2	18,0±4,0	19,4±4,5	> 0,05	21,2±5,2	21,6±4,8	>0,05
	зона 1-2-3	3,1±1,4	3,3±1,2	> 0,05	3,5±1,8	11,2±2,3	<0,05
Загальна кількість		65,3±17,7	73,1±15,4	> 0,05	75,1±14,3	50,8±5,9	<0,05
Зона2	зона 2	54,7±4,6	49,6±5,1	> 0,05	61,6±5,1	30,3±5,9	<0,05
	зона 2-1	1,3±0,6	2,4±1,5	> 0,05	1,1±0,7	4,7±2,4	<0,05
	зона 2-3	17,4±2,8	15,2±4,3	> 0,05	20,2±3,3	36,4±6,8	<0,05
Загальна кількість		73,4±23,0	67,2±18,7	> 0,05	82,9±19,7	71,4±15,2	>0,05
Зона3	зона 3	15,2±4,4	17,2±5,1	> 0,05	15,4±4,1	21,2±5,5	<0,05
	зона 3-2	0,7±0,4	0,9±0,5	> 0,05	0,8±0,3	3,7±1,3	<0,05
Загальна кількість		15,9±8,3	18,1±9,6	> 0,05	16,2±5,7	24,9±10,2	<0,05
Разом		154,6±20,1	158,4±19,2	> 0,05	174,2±21,4	147,1±11,7	<0,05

Слід зазначити, що в контрольній групі показники точності просування м'яча вперед у зоні атаки за час експерименту суттєво не змінилися ($p < 0,05$).

У спортсменів експериментальної групи спостерігається статистично значуще збільшення кількості взаємодій у зоні атаки, про що говорить збільшена активність атакуючих дій юних вихованців у безпосередній близькості воріт суперника. У зоні оборони (I) та в середній зоні (II) в експериментальній групі спостерігається позитивна динаміка точності просування м'яча вперед, а також

збільшилася кількість підготовчих дій у зоні (II) та зоні (III) ($p < 0,05$), необхідних взаємодій для успішної побудови атаки. У цих зонах у контрольній групі також спостерігається збільшення загальної кількості взаємодій, але за рахунок збільшення кількості командних взаємодій з неточним просуванням, із частою втратою м'яча, при цьому кількість командних взаємодій з точним просуванням вперед суттєво не збільшилася.

Таблиця 3.7

Показники обсягу та ефективності техніко-тактичних дій юних футболістів

Показники ТТД	Констатуючий експеримент			Формуючий експеримент		
	КГ	ЕГ	Р	КГ	ЕГ	Р
Обсяг ТТД (кількість)	421,4±23,4	412,7±21,6	> 0,05	483,2±20,7	551,6±19,3	<0,05
Якість ТТД (брак, %)	51,3±8,1	53,1±7,3	> 0,05	52,4±3,8	31,2±3,4	<0,05
Обсяг ТТД у штрафному майданчику суперника (кількість)	10,7±1,5	12,2±2,7	> 0,05	13,8±1,5	30,3±3,1	<0,05
Якість ТТД у штрафному майданчику суперника (брак, %)	72,7±12,3	77,4±11,4	> 0,05	77,2±5,6	38,6±10,2	<0,05
Кількість ударів зі штрафної площі суперника	2,1±1,1	1,8±0,7	> 0,05	3,4±1,4	8,2±1,7	<0,05
Якість ударів зі штрафної площі суперника (брак, %)	67,2±9,8	61,9±10,5	> 0,05	82,2±8,1	45,7±12,1	<0,05

ТТД – техніко-тактичні дії

Порівняльний аналіз отриманих даних, наведених у (таблиці 3.7) свідчить про приріст за час експерименту показників техніко-тактичних дій у юних спортсменів експериментальної групи, збільшення кількості техніко-тактичних дій у штрафному майданчику суперника, особливо побільшило кількість ударів зі штрафної площі суперника. Проте, приріст отриманих показників техніко-тактичних дій у гравців контрольної групи не настільки збільшився, а відсоток браку взаємодій, як і раніше, залишається високим, що говорить про відносно низьку ефективність навчально-тренувального процесу щодо підготовки юних футболістів контрольної групи до наступного сезону.

Поряд з цим, у футболістів експериментальної групи припустимо збільшився обсяг взаємодій у середньому за матч техніко-тактичних дій, у тому числі кількість техніко-тактичних дій у штрафному майданчику суперника, кількість ударів по воротах зі штрафної площі суперника ($p < 0,05$). У цьому показнику юні футболісти експериментальної групи (551,6) мали істотну перевагу перед спортсменами контрольної групи (483,2) ($p < 0,05$). Щодо якості виконаних техніко-тактичних дій спортсменів, то й тут спостерігається істотна перевага експериментальної групи. Середній показник браку у виконанні техніко-тактичних дій за матч у змагальній діяльності футболістів експериментальної групи становить 31,2%, у футболістів контрольної 52,4%.

Юні вихованці контрольної групи виконували меншу кількість дій у штрафному майданчику суперника з більшою кількістю браку 13,8% техніко-тактичних дій із браком 77,2 %. У футболістів експериментальної групи ці показники склали 30,3% техніко-тактичних дій із браком 38,6 %.

За кількістю ударів зі штрафного майданчику суперника спостерігається аналогічна ситуація: юнаки експериментальної групи завдавали більше ударів 8,2% із меншим браком 45,7 %, ніж футболісти контрольної – 3,4% удари при браці 82,2 %.

Встановлену позитивну динаміку у виконанні юними вихованцями командних атакуючих дій досягнуто за допомогою впровадження у навчально-тренувальний процес експериментальної групи розробленої нами методики.

Удосконалення командних взаємодій та тактичних дій юних спортсменів в атаці пропонується здійснювати вирішувати через застосування ігрових вправ з урахуванням структуризації динамічних командних гри. В свою чергу, це важливо для того, щоб гравці могли краще розуміти і взаємодіяти один з одним.

Структуризація ситуацій дозволяє зробити спортивну гру цікавішою, зрозумілішою та викликати бажання гравців досліджувати та взаємодіяти з грою. Створення динамічної гри вимагає обов'язкової наявності м'яча, воріт, суперника, партнера, а також координати майданчиків, близькі до ігрових, з позначенням конкретних гравців атаки та гравців оборони, що знаходяться в даній зоні поля під час проходження змагань, та визначенням вектору напряму

командних атак та руху м'яча. Ситуаційні ігрові вправи, повинні плануватися і створюватися за принципом послідовності.

Основне завдання підготовки юних футболістів полягає у формуванні стійких, вдосконалених, в той же час, досить гнучких і надійних фізичних навичок ефективного вирішення ігрових ситуацій і вмінням їх творчого, неуніфікованого застосування в умовах двосторонньої гри, що постійно змінюються.

Експериментальна методика вдосконалення командних групових тактичних дій юних футболістів 13-14 років в атаці структуризації динамічних ситуацій двосторонньої гри передбачає послідовне проходження всіх трьох етапів: 1) аналіз показників змагальної діяльності юних спортсменів щодо критеріїв якості гри з визначенням модельних рекомендацій та звужуючи всі фактори; 2) побудова навчально-тренувального процесу юних вихованців ДЮСШ з урахуванням отриманих фізичних даних, що включає планування тижневого циклу навчально-тренувального процесу, проведення теоретичної підготовки, власне, тренувальні заняття, контроль та коректування помилок у режимі інтерактивної взаємодії; 3) аналіз динаміки основних показників змагальної діяльності юних спортсменів з подальшим внесенням виправлень до навчально-тренувального процесу.

Отримані в результаті педагогічного експерименту даної проблеми підтверджують, що впровадження та реалізація в навчально-тренувальний процес запропонованої методики дозволила підвищити ефективність атакуючих дій юних футболістів ДЮСШ.

ВИСНОВКИ

1. Ґрунтовний аналіз літературних джерел, на основі всебічного аналізу виявлено, що технічна підготовка юних спортсменів як педагогічний процес, має на меті досконале оволодіння технічними елементами, що ставить і вирішує, наступні завдання: досконале вивчення різноманітності технічних елементів футболу; досягнення гравцями різностороннього володіння технікою гри та раціональної варіативності технічних елементів; вдосконалення застосування технічних елементів, що розучуються, до умов двосторонньої гри та змагальної діяльності.

Вирішальної ваги набуває спосібність юних футболістів в змагальних умовах, швидко і правильно приймати ефективні рішення, та передбачати їх подальший розвиток.

Запропоновано критерії, що, на нашу думку, визначають результативність тактичних дій юних футболістів командної тактичної взаємодії; точність передачі м'яча вперед; контроль взаємодії юних футболістів.

2. Теоретичний аналіз літератури, систематизація та узагальнення отриманої інформації, дозволило розкрити основні теоретичні та організаційно-методичні засади формування та розвитку техніко- тактичної підготовки юних спортсменів та вдосконалення ігрового мислення вихованців. Отримані результати експерименту були використані при демонстрації протиріч, притаманних традиційній практиці підготовки юних вихованців, визначенні мети, об'єкта та предмета даного дослідження, опрацюванні теоретичних положень, формулювання його завдань та послідовності їх вирішення. Експериментальна методика вдосконалення командних групових тактичних дій юних футболістів 13-14 років в атаці структуризації динамічних ситуацій двосторонньої гри передбачає послідовне проходження всіх трьох етапів: 1) аналіз показників змагальної діяльності юних спортсменів щодо критеріїв якості гри з визначенням модельних рекомендацій та звужуючи всі фактори; 2) побудова навчально-тренувального процесу юних вихованців ДЮСШ з урахуванням отриманих фізичних даних, що включає планування тижневого

циклу навчально-тренувального процесу, проведення теоретичної підготовки, власне, тренувальні заняття, контроль та коректування помилок у режимі інтерактивної взаємодії; 3) аналіз динаміки основних показників змагальної діяльності юних спортсменів з подальшим внесенням виправлень до навчально-тренувального процесу.

Отже, удосконалення групової тактики юних футболістів передбачає, по-перше, розробку методики управління та оцінки рівня техніко-тактичної майстерності спортсменів, по-друге, удосконалення групової тактики.

3. Із отриманих показників, встановлено вірогідне підвищення кількості результатів складних взаємодій гравців, тобто за участю 2,3,4 спортсменів у трьох зонах в експериментальній групі по відношенню до контрольній, це вказує на те, що вихованці експериментальній групи стали впевненіше володіти м'ячом, більше створювати ігрові комбінації, а відповідно, підвищився рівень як командної взаємодії гравців, так і підвищилися індивідуальні техніко-тактичні дії спортсменів. Водночас з підвищенням складності ігрових комбінацій, в експериментальній групі зменшується кількість епізодів у трьох зонах, це свідчить про те, що стало менше втрат м'яча. Такий самий результат можемо побачити і в зоні оборони гравців, і в середній зоні. У зоні атаки темпи приросту кількості складних взаємодій у четвірках та п'ятірках у юних спортсменів експериментальної групи після закінчення формуючого етапу були невисокими та статистично не достовірними ($p < 0,05$).

Після ж завершення формуючого етапу експерименту відбулося статистично вагоме підвищення результатів взаємодій саме у футболістів експериментальної групи, що тренувалися за авторською методикою ($p < 0,05$), у той час як у спортсменів контрольної групи зростання показників не настільки велике.

Юні вихованці контрольної групи виконували меншу кількість дій у штрафному майданчику суперника з більшою кількістю браку 13,8% техніко-тактичних дій із браком 77,2 %. У футболістів експериментальної групи ці показники склали 30,3% техніко-тактичних дій із браком 38,6 %.

За кількістю ударів зі штрафного майданчику суперника спостерігається аналогічна ситуація: юнаки експериментальної групи завдавали більше ударів 8,2% із меншим браком 45,7 %, ніж футболісти контрольної – 3,4% удари при браці 82,2 %.

Поряд з цим, у футболістів експериментальної групи припустимо збільшився обсяг взаємодій у середньому за матч техніко-тактичних дій, у тому числі кількість техніко-тактичних дій у штрафному майданчику суперника, кількість ударів по воротах зі штрафної площі суперника ($p < 0,05$). У цьому показнику юні футболісти експериментальної групи (551,6) мали істотну перевагу перед спортсменами контрольної групи (483,2) ($p < 0,05$). Щодо якості виконаних техніко-тактичних дій спортсменів, то й тут спостерігається істотна перевага експериментальної групи. Середній показник браку у виконанні техніко-тактичних дій за матч у змагальній діяльності футболістів експериментальної групи становить 31,2%, у футболістів контрольної 52,4%.

Юні вихованці контрольної групи виконували меншу кількість дій у штрафному майданчику суперника з більшою кількістю браку 13,8% техніко-тактичних дій із браком 77,2 %. У футболістів експериментальної групи ці показники склали 30,3% техніко-тактичних дій із браком 38,6 %.

Список використаних джерел

1. Андрухович Ю. Гра з випадковими числами / Письменники про футбол. Літературна збірна України / упоряд. С. Жадан. Харків, 2011. 124 с.
3. Арестов Ю.М., Годин М.А. Підготовка футболістів вищих розрядів. Навчальне пособие.-К:1980.-128 с.
4. Архипов О. А. Вплив занять футболом на формування психофізіологічних показників молодших школярів / О. А. Архипов, Г. В. Кротов, Р. М. Мішаровській // Вісник. – 2013. – Т. 1, № 12. – С. 29–32.
5. Булатова М. М. Фізична підготовка спортсмена / М. М. Булатова, В. М. Платонов. – К., 1995. – 320 с.
6. Васильчук А. Г. Використання абетки футболу для школярів початкових класів у загальноосвітніх навчальних закладах України / А. Г. Васильчук // Молода спортивна наука України. – 2010. – Т. 2. – С. 46–50.
7. Вильчковский Е. С. Фізична культура дітей дошкільного віку / Вильчковский Е.С.// - Киев.: Здоров'я, 1979. – 232 с.
8. Вільчковський Є. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. Суми : Університетська книга, 2005.
9. Віхров К. Л. Футбол у школі: Навчально-методичний посібник / К. Л. Віхров. – К.: Комбі ЛТД, 2002. – 255 с.
10. Волков Л. В. Методика виховання фізичних якостей учнів / Л. В. Волков. – Київ, 1980. – 104 с.
11. Волков Л. В. Теорія и методика дитячого та юнацького спорту / Л. В. Волков. – К. : Олімпійська література, 2002. – 296 с.
12. Галета О. І. Гра у бісер vs гра мільйонів: література і футбол. Наукові праці. Літературознавство. 2012. Т. 193, № 181. С. 6 – 13.
13. Герцик М. С. Вступ до спеціальностей галузі «фізичне виховання і спорт»: Навчальний посібник / М. С. Герцик, О. М. Вацеба. – Харків: ОВС, 2004. – 176 с.
14. Годик М.А. Фізична підготовка футболістів / М.А. Годик. – К.:, 2006. – 272 с.

15. Голобородько Я. Літературна футбольна ліга: текстові особливості тренувального процесу. Слово і Час. 2013. № 2. С. 113 – 121.
16. Дмор С. М. Методика навчання молодших школярів футболу у процесі позаурочних занять з використанням інформаційних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / С. М. Дмор ; Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2014. – 22 с.
2. Дулібський А. В. Модельні характеристики юних футболістів 14–16 років учнів училища фізичної культури / А. В. Дулібський // Науковий вісник Волинського державного університету. – Луцьк, 1999. – С. 963– 965.
17. Дулібський А. В. Техніко-тактична підготовка юних футболістів / А. В. Дулібський, Й. Г. Фалес. – Київ: ФФУ, 2001. – 61 с.
18. Железняк Ю.Д. Спортивні ігри / Ю.Д. Железняк, Ю.М. Портнов. – К.: - 2002. – 386 с.
19. Жилін Є. І. Особливості навчання руховим діям школярів молодших класів на прикладі футболу / Є. І. Жилін // Теорія та методика фізичного виховання. – 2012. – № 8. – С. 18–38.
20. Зеленцов А. М. Моделирование тренировки в футболе / А. М. Зеленцов, В. В. Лобановский. – 2-е изд. перераб. и доп. – Киев : Альтерпресс, 1998. – 215 с.
21. Історичні аспекти розвитку тактики футболу : навч. посіб / Соломонко В. В. Лісенчук Г. А., Соломонко О. В., Молнар М. В. – Львів, 2010. – 179 с.
22. Карпа І. Я. Структура техніко-тактичних дій кваліфікованих футболістів на етапі підготовки до високих досягнень / Карпа І. Я. // Фізична культура, спорт та здоров'я нації / зб. наук. праць – Вінниця, 2011. – Вип. 13. – С. 168– 176. – ISSN 2071–5285.
23. Карпа І. Я. Структура фізичної підготовленості кваліфікованих футболістів на етапі підготовки до вищих досягнень / Карпа І. Я. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2011. – № 9. – С. 53–56.

24. Келлер В.С., Платонов В.М. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів.-Л; 1993.-269с
25. Ключ О. А. Погіршення здоров'я молодших школярів внаслідок втоми від розумової діяльності / О. А. Ключ, В. У. Дорош // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – 2011. – Вип. 4. – С. 74–81.
26. Колобич О. Особливості техніко-тактичної підготовки юних футболістів на полях зменшених розмірів / О. Колобич, Б. Хоркавий, Й. Фалес // Актуальні 40 проблеми здоров'язберігаючих технологій у навчальних закладах : матеріали III Міжнар. наук.-пр. конф. – Чернівці, 2014. – С. 460–464.
27. Коломоєць Г. Розвиток рухових якостей та зміцнення здоров'я школярів засобами футболу / Г. Коломоєць // Теорія та методика фізичного виховання. – 2007. – № 11. – С. 30–32.
28. Конох О. Є. Методика проведення занять фізичної культури з дітьми 5-6 років з використанням елементів футболу / О. Є. Конох // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – № 2 (6). – С. 12–15.
29. Костюкевич В. М. Управление тренировочным процессом футболистов в годичном цикле подготовки : монография / В. М. Костюкевич. – Винница : Планер, 2006. – 683 с. – ISBN 966-22.22.0
30. Костюкевич В. М. Футбол : навч. посіб. для студентів ф-тів фіз. виховання пед. ін-тів та ун-тів / Костюкевич В. М. – Вінниця : ВАТ Він обл друкарня, 1997. – 260 с.
31. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання: посібник для студ. ЗВО фіз. виховання і спорту: В 2 т. / ред. Т.Ю.Круцевич. – К. : Олімпійська література, 2017. – 352 с.
32. Лапицький В.О. Техніко-тактична підготовка у хокеї на траві: навчальний посібник / В.О. Лапицький, В.І. Гончаренко. – Суми: Сум ДПУ ім. А.С.Макаренка, 2008. – 134 с.
33. Лисенчук Г. А. Управление подготовкой футболистов / Г. А. Лисенчук. – Киев : Олимпийская литература, 2003. – 271 с.

34. Лобановский В. В. Концепции и принципы подготовки сборной страны / Лобановский В. В. // Футбол : ежегодник. – Москва : Физкультура и спорт, 1983. – С. 4 – 6.
35. Максименко И. Г. Соревновательная и тренировочная деятельность футболистов : монография / И. Г. Максименко. – Луганск : Знание, 2009.– 258с.
36. Методичні рекомендації щодо визначення добової рухової активності школярів / Т. Ю. Круцевич, О. В. Давиденко, Г. Г. Смоліус, І. О. Когут. – Київ : Наук. світ, 2004. – 18 с.
37. Наумчук В. І. Теоретико-методичні основи навчання спортивним іграм: Навчальний посібник / В. І. Наумчук. – Тернопіль: Астон, 2014. – 180 с.
38. Оцінювання психо-фізіологічних станів у спорті / Георгій Коробейніков, Євген Приступа, Леся Коробейнікова, Юрій Бріскін. – Львів : ЛДУФК, 2013. – 311 с. – ISBN 978-966-2328-59-2.
39. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практическое приложение : учебник / В. Н. Платонов. – Киев : Олимпийская литература, 2004. – 806 с. – ISBN 966-7133-64-8.
40. Приступа Є. Українські народні рухливі ігри, розваги та забави: методологія, теорія і практика / Є. Приступа, О. Слімаковський, М. Лук'янченко. – Дрогобич : Вимір, 1999. – 449 с.
41. Програма для загальноосвітніх закладів. Фізична культура 1–11 класи. – К. : Перун, 1998. – 32 с.
42. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. Ч. II. Від трьох до шести (семи) років / Аксьонова О.П., Аніщук А.М., Артемова Л.В. [та ін.]; наук.кер. О.Л. Кононко. – Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. - 452с.
43. Путров С.Ю., Соловйов Л.Г. Фізична культура в освітньому просторі вищого технічного навчального закладу: Навч. посібник. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2005. – 116 с.
44. Ріпак І. Футбол: навч. посіб. / Ігор Ріпак. – Львів: Ліга-Прес, 2010. – 224 с.

45. Романенко А.Н. Джус О.Н., Догадин М.Е. Книга тренера по футболу. –К., 1988.- 253с.
46. Свистун Ю. Д. Фізична підготовленість та оцінка функціонального стану юних футболістів у змагальному періоді / Ю. Д. Свистун, В. М. Трач, І. М. Чорнобай, Х. Є. Шавель // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2014. – № 11. – С. 54–60.
47. Система олимпийской подготовки и направления совершенствования подготовки спортсменов к Играм Олимпиады 2008 г. В Пекине / Е. В. Имас, Н. Д. Уманец, Ю. М. Шкретий // Наука в олимпийском спорте. – 2005. – № 1. – С. 135–139.
48. Соломонко В. В. Футбол : навч.-метод. посіб. для тренерів і гравців дитячоюнацького та аматорського футболу / В. В. Соломонко, Й. Г. Фалес, Б. В. Хоркавий. – Львів : [б. в.], 2007. – 134 с.
49. Соломонко В. В. Футбол : підручник / В. В. Соломонко, Г. А. Лісенчук, О. В. Соломонко. – Київ : Олімпійська література, 2005. – 296 с.
50. Соломонко В.В., Лісенчук Г.А., Соломонко О.В. Футбол // Підручник для студентів вищих навчальних закладів фізичного виховання і спорту. – К.: Олімпійська література. 1997. -288с.
51. Столітенко Є. Фізичне виховання учнів 1–11 класів у процесі занять футболом : [посібник] / Є. Столітенко. – Київ : [б. в.], 2011. – 296 с.
52. Теорія і методика фізичного виховання: Підручник / Пер. з рос. Л. К. Кожевникової; за ред. Т. Ю. Круцевич. – К.: Олімпійська література, 2008 – Т.2. – 368 с.
53. Товт В. А. Теорія і технології оздоровчо-рекреаційної рухової активності: навч. посібник / В. А. Товт, І. І. Маріонда, Е. М. Сивохоп, В. Я. Сусла. – Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», «Говерла», 2015. – 88 с.
54. Тюленьков С. Ю. Управление подготовкой футболистов высокой квалификации / С. Ю. Тюленьков. – Луганск, 1998. — 290 с.
55. Фалес Й. Г. Фізіологічні аспекти визначення структури тренувальних навантажень і функціонального стану футболістів / Й. Г. Фалес // Практикум з

футболу: науково-методичні аспекти тренування футболістів : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. – Київ, 2001. – С. 31–35.

56. Чанади А. Футбол. Техника : пер. с венг. В. М. Полиевктова / Арпад Чанади. – Херсон : Фізкультура и спорт, 1978. – 256 с.

57. Чорнобай І. М. Швидкість виконання технічних прийомів з м'ячем студентами спеціалізації «футбол» ЛДУФК / Чорнобай І. М., Ріпак І. М., Кузь Т. В. // Здоровий спосіб життя : зб. наук. ст. – Львів, 2009.

58. Шамардин В. Н. Медико-биологические основы спортивной тренировки футболистов / Шамардин В. Н. – Днепропетровск : Пороги, 1998. – 133 с.

59. Шамардин В. Н. Моделирование подготовленности высококвалифицированных футболистов : учеб. пособие / В. Н. Шамардин. – Днепропетровск : Пороги, 2002. – 201 с. – ISBN 966-525-291-7.

60. Шиян Б. М. Методика фізичного виховання школярів / Б. М. Шиян. – Львів : ЛОИМО, 1996. – 232 с.

61. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Ч. 1 / Б. М. Шиян. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 384 с.

62. Football training as a factor improving psycho-emotional state of schoolchildren with mental development deviations / Y. Imas, O. Borysova, I. Kogut, M. Yarmolenko, V. Marynych, O. Shlonska // Journal of Physical Education and Sport. – 2018. – Vol. 5. – P. 234–238.

63. Mark Huis int Veld Основоположник центру раннього розвитку Footbik и Total Soccer Method. <https://www.057.ua/news/2436600/vukraine-takih-vesej-net-ni-u-kogo-kak-blagodara-evropejskoj-metodikeharkovcanin-sozdal-skolu-futbola-foto>.